

CANKARJEV GLASNIK

Mesčnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Milan Medvešek*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,
posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

ODBORNIKI

Cankarjeve ustanove:

Predsednik: *Louis Kaferle*; podpredsednik: *John Rotar*; tajnik *Milan Medvešek*; blagajnik: *Joseph Frančeskin*; zapisnikar *Joseph Jauch*; organizator: *Ivan Jontez*.

NADZORNIKI:

John Prudich, Louis Zorko, Felix Strumbel.

GOSPODARSKI ODBOR:

Anton Jankovich, Mrs. Frances Candon, Louis Dular, Mike Trebec.

POSVETOVALNI ODBOR:

Vatro Grill, Anton Skapin, John Alich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic one year \$3.00. Half year \$1.75.
Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Milan Medvesek*

CG

II
72858

9 12. 11. 1947 972

Ustanovni člani Cankarjeve ustanove:

1. CENTRALNE ORGANIZACIJE: Slovenska narodna podpora, Slovenska svobodomiselna zveza, Slovenska dobrodelna zveza in Jugoslovanska katoliška jednota.

2. KULTURNE IN RAZNE DRUGE ORGANIZACIJE: Dramsko društvo "Ivan Cankar", "Anton Verovšek" in "Soča" (Strabane, Pa.); pevski zbori "Slovan", "Jadran", "Samostojna Zarja", "Sloga" in "Škrjančki"; Slovenski delavski dom (Collinwood), Društveni dom (Euclid, O.), Čitalnica SDD, Hiša kralja Davida, Klub zapadnih slovenskih društev, Progresivne Slovenke, krožek št. 1, Slovenski Sokol in tiskarna "Enakopravnost".

3. SOCIJALISTIČNI KLUBI JSZ: Klub št. 27 (Cleveland, O.) in Klub št. 49 (Collinwood).

4. DRUŠTVA SNPJ: "Napredne Slovenke", št. 137; "Vodnikov venec", št. 147; "Naprej", št. 5; "V boj", št. 53; "Postonjska jama", št. 138 (Strabane, Pa.); "Cleveland", št. 126; "Zavedni Sosedje", št. 158 (Euclid, O.); društvo št. 87 (Herminie, Pa.); "Comrades", št. 566; "Vipavski raj", št. 312; "Slovenske sokolice", št. 442; "Zarja svobode", št. 325 (Gowanda, N. Y.); "Prostost", št. 106 (Imperial, Pa.); "Cvetoči nobel", št. 450 (Euclid, O.); "Mir", št. 142; društvo, št. 518 (Detroit, Mich.); "Ljubljana", št. 49 (Girard, O.); "Delavec", št. 257; "Nanos", št. 264; in Federacija zapadnih pennsylvanskih društev SNPJ. Društvo "Zveza detroitskih Slovencev", št. 121 SNPJ (Detroit, Mich.)

5. DRUŠTVA SDZ: "Blejsko jezero", št. 27; "Slovan", št. 3, "Svobodomiselne Slovenke", št. 2, "Slovenec", št. 1, "Slovenski dom", št. 6, "Euclid", št. 29 (Euclid, O.)

6. DRUŠTVA SSPZ: "Lunder Adamič", št. 20; društvo št. 211 (Gowanda, N. Y.); društvo št. 215 (Euclid, O.); "Združeni bratje", št. 26 in "Složne sestre", št. 120.

7. DRUGA PODPORA DRUŠTVA: Društvo št. 108 JKJ (Youngstown, O.); "Carniola Tent", št. 1288 T. M., "Woodmen of the World", št. 293 in "Woodmen of the World", št. 281.

8. ČLANI POSAMEZNIKI: Joseph Kess, Frank Fatur, Louis Kaferle, Louis Podpadec, Ludvik Medveshek, Milan Medvešek, Mike Trebec, Frank Somrak, Joseph Kodrič, Neimenovan, Vatro Grill, Louis Dular, Joseph Durn, William Candon, Frank Oglar, Mrs. Frank, Neimenovan, Louis Eršte, Neimenovan, John Filipič, John Zaic, Andy Božič, (Euclid, O.), Joseph Jauch, Stanley Dolenc, Joseph Franceskin, Ivan Molek (Chicago, Ill.), John Marn, Joseph Terbižan, Frank Petavs, (Little Falls, N. Y.), Louis Rebol, Frank Zafred, Matt Petrovich, John Krebel, Rose Jurman, Leonard Poljšak, Frank Tegel, Anton Jankovich, Matt Sušelj, Neimenovan, Rudolf Božeglav, Louis Zorko, Mike Cvelbar, Vincent Cainkar (Chicago, Ill.), Vincent Klemenčič, Anton Skapin, John Lokar, Vincent Coff, John Prudich, Felix Strumbel, E. K., John Tavčar, Anna P. Krasna, New York, N. Y., Katka Bradač, Fred Sever, Vincent Salmich, John F. Perko, John Močnik, Louis Adamic, John Rotar.

CG

ZA UVOD

Odkar je Ivan Cankar mrtev, živi njegovo delo bolj kot v časih, ko je hodil med nami. Ko je živel, ga priznanje ni poplavljal; kritika je bila včasih objektivna, a pogostoma pristranska, nevoščljiva, in često naravnost sovražna. Sedaj se širi njegova slava po domovini in tujini. In ni videti, da je začasna, minljiva, zakaj v sadovih njegovega truda je nekaj, kar jih dela z leti bolj dragocene, z uživanjem bolj slastne.

Tako Cankar ne bi potreboval nobenega spomenika razen onega, ki si ga je sam postavil. Njegove trnjeve poti ne more zabrisati mramor, in bron ne more biti zgovornejši od njegove besede.

Toda Cankar ni edini, s komur je usoda tako ravnala, in tisti, ki jih resnično zaslužijo, navadno ne bi potrebovali spomenikov. Cankar bi najbrže dejal, da ljudje ne postavljajo monumentov zaradi slavljenec, temveč zaradi sebe. In nagibi so lahko zelo raznovrstni.

Tako mislimo tudi mi zgraditi skromen spomenik umetniku bojevniku, ne iz strahu, da bi njegov spomin pobledel v narodu, ampak v svoje zadoščenje, kakor nosi mladenič fotografijo ljubljenega dekleta, dasi plamti njegova ljubezen tudi brez slike.

Glasnik, ki stopa s to prvo izdajo na dan, je dobil Cankarjevo ime predvsem iz hvaležnosti. Dobro vemo, da on ne more več pisati vanj. Kar je Cankar mogel povedati, je vse povedano, in povedano tako, kakor je le on mogel povedati. Zato ne bo na teh straneh nobenih poskusov posnemanja Cankarjevega sloga in izražanja; njegovo umetniško oblikovanje je bilo tako njegovo, da se vsako posnemanje izlevi v pusto oponašanje. Toda če se ne more ustvariti nič, kar bi bilo enako njegovim stvarom, tako da se ne bi očitno razlikovalo od njih, so vendar njegova dela neizmerno bogat zaklad, iz katerega lahko zajemajo nauke tisti, ki delajo s peresom, in tisti, ki hočejo le uživati proizvode umetnosti.

Cankarjev glasnik je namenjen slovenskemu ljudstvu v tej novi deželi, ki ni gosposko, temveč delavsko. Cankar sam ne bi hotel drugače, ker je delal za ljudstvo, največ s peresom, pa tudi z govorno besedo, in na bojiščih, kjer se je treba postaviti na eno stran in pokazati svojo barvo.

Glasnik, ki nosi njegovo ime, se bo torej trudil, da posluži potrebam in interesom slovenskih delavskih slojev, kolikor more mesečnik izpolnjevati to nalogo. Za svoje politične cilje ima delavstvo svoje organizacije in liste. Njegovemu industrijalnemu gibanju služijo zopet organizacije. Zveze in Jednote mu pomagajo premagovati težave bolezni in drugih težkih ur. Cankarjev

Glasnik ne misli biti peto kolo na nobenem vozu, ne vtikati svojih prstov v nobeno na drugem ognjišču spečeno pogačo.

Toda s političnimi, gospodarskimi, strokovnimi boji, z zavarovalnimi in kooperativnimi organizacijami, kolikor koli so potrebne in važne, ni izpolnjeno vse življenje delavstva tako, da bi

Ivan Gankar

mu dalo popolno zadoščenje, kakor mu ga ne daje delo v tovarnah in rudnikih, na železnicah in v plavžih, na polju in v gozdovih. Globoko v človeku tli večno hrepenenje po nečem, kar je boljše in plemenitejše, lepše in svetlejše od pojavov vsakdanjega življenja med ropotajočimi stroji, v globokih jamah, v

zakajenih kolibah, v slabo dišečih krčmah, v prevročih in pretesnih kuhinjah . . . Prevelika beda, prekruta sužnost lahko navalj tako grmado na to hrepenenje, da se ne zgane in se zdi, kakor da ga ni. Pa odmakni skale le nekoliko, da bodo pljuča mogla dihati, pa se zazro oči v one skrivnostne daljave, od koder pričakuje duša odgovore na neizrečena vprašanja, izpolnitev hrepenenja, in Lepoto. Niso le esteti, ki vprašujejo: "Kaj je to naše življenje?" Tudi priprosti tlačan se včasih ozre po svetu in si zaželi, da bi mu ga kdo razložil, da bi mu razkril njegove skrivnosti, rešil njegove uganke . . .

Kdor ne verjame, da ne gre delavcem le za želodec in gmotne potrebe, dasi je proletarčev želodec prav tako siten in neizprosen kakor cesarjev in milijonarjev, naj se ozre po krajih kjer žive trpini in preračuna, koliko ur, ki bi dobro došle njihovemu počitku, žrtvujejo delavci ne le svojim v ožjem smislu delavskim organizacijam, ampak tudi poučnim predavanjem, pevskim in dramatičnim vajam, knjigam, kulturnim prilikam sploh. Če je v človeku sploh kaj, kar stremlje v višave, je ta sila živa v delavstvu prav tako kakor v vsem plemenu, in pogostoma še bolj, ker so zanj težave večje.

Zatorej bo "Cankarjev Glasnik," kolikor bo v njegovih močeh, služil dobremu razvedrilu in znanju našega delavskega ljudstva. Gledal bo, da privabi v svoj krog kolikor mogoče naših ljudi, sposobnih, da rabijo svoje pero za leposlovje ali pa za poljudno vedo. Vsaka misel na tekmovanje z enakimi ali podobnimi izdajami na Slovenskem je seveda popolnoma izključena. Daleč smo od stare domovine in razmere, v katerih tukaj živimo, so zelo različne od onih. Imamo pa vendar ljudi, ki znajo kaj dobrega napisati in takih, ki se še lahko razvijejo. Seveda ne smemo pozabiti, da je med listom, ki služi dnevu, in literarno poučnim časopisom nekoliko razlike, in nekaj drugega je napisati poročilo o veselici ali izletu, ali pa povest, literarno črtico ali poljudno znanstven članek.

Dokler se poslužujemo Cankarjevega imena, moramo imeti pred očmi, da je bil Cankar mojster slovenskega jezika. Ko je napisal svojo "Lepo Vido," je Župančič, ki tudi kaj ve o slovenščini, v predoceni v tedanji "Zarji" zapisal, da je to, naj že kdo sodi kakor koli o drami, "velika maša slovenskega jezika." Dosegli ne bomo Cankarja v tem, ne izlahka. Truditi pa se moramo, da se mu približamo, kolikor je le mogoče. Ne le zaradi Cankarja, ampak že zato, ker ima vsak jezik svoje posebne lepote, in leposlovje je vrt, na katerem se morajo predvsem gojiti. Čim lepše nam bodo cvetele, tem bolj bomo znali ceniti lepote drugih jezikov.

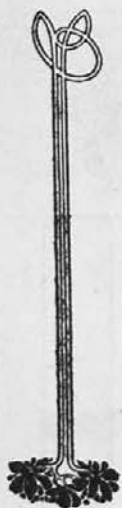
Cankarjeva dela so globoka in velika, nekatera so dovršena. Tudi v tem pogledu bomo zaostajali. Ali vedno nam mora Cankar ostajati zgled — ne v tem smislu, da bi se opičili po njem in se s tem smešili, ampak v tem, da je on vedno podajal le najboljše, kar je mogel. Kakor vsi veliki duhovi, je bil kritičen sam s seboj, dasi je poznal svojo moč. Kritika Cankarjevega Glasnika ne bo nikdar hudobna, ali če bo izrečena, bo imela namen pomagati, če bo mogoče pomagati. Lahko se pa primeri, da svetuje komu, naj posveti svoj trud kakšni drugi stvari, za katero je bolj sposoben. To se zgodi le tedaj, če bo tak svet upravičen in potreben, in v tem ne bo nič žaljivega. Urednik bi ne znal napraviti enega para čevljev, tudi če bi se mučil od Novega leta do Silvestrovega večera. Mnogo jih je, ki si ne znajo pomagati, če se jim na avtomobilu kaj pokvari, drugi ne bi mogli napeti strune, če počí na goslih. Ni sramota, da človek ne zna napraviti kipa ali naslikati krajine. Tako tudi, če človek ni literat, pa mu prijatelj to pove, ni to žalitev.

Drugo pa je, če nam kdo more podati gradiva kot surovino, le tako, da se more razumeti, kaj je hotel povedati. Z veliko hvaležnostjo bomo sprejemali podatke, ki se nanašajo na zgodovino Slovencev v Ameriki. Že dolgo se naš narod naseljuje v tej deželi, a — sentimentalni pomisleki gor ali dol — večno ne bodo naši potomci živeli kot Slovenci. Lahko jim zapustimo zavest, da so bili rojeni od slovenskih staršev, in simpatije do svojega rodu in do dežele, iz katere so jim dedje prišli. Če se to posreči, bo dobro in lepo. A če bo tedaj kdo vpraševal, kaj in kdo so bili ti Slovenci in kaj so delali in kaj storili v tej deželi, bo prepozno.

Često se sliši, da smo Slovenci narod brez zgodovine. To je zelo površna trditev. Tukaj smo. Včeraj nismo padli iz nebes ali prilezli iz zemlje. Vemo, kdaj so naši pradedje prišli v sedanje kraje, torej je njih rod moral živeti vsa ta stoletja, moral kaj delati, moralo se je ž njim kaj goditi — torej je imel zgodovino. Le zapisano ni o njih tóliko, kolikor o drugih narodih. In če se ne zapiše kaj o zgodovini ameriških Slovencev, dokler še žive, ostanejo tudi oni — ne le brez zgodovine, ampak brez vsakega vidnega sledu.

In to bi ne bilo prav. Moderni zgodovinar gre za kolikor mogoče popolnejšo zabeležbo vsega važnega, kar se je zgodilo. Poslužiti pa se more le onih virov, ki so na razpolago, in če živi Slovenci sami ne poskrbe zanje, ne stori tega nihče. To bi pomenilo vrzel v zgodovini Slovencev in v zgodovini Amerike.

Če ne zapustimo nobene sledi za seboj, smo bili res le gnoj za tujo kulturo; če moremo pokazati, kaj smo bili in kaj smo

storili, smo bili eden činiteljev, ki so naredili iz Amerike to, kar je.

Zato bo Cankarjev Glasnik resnično hvaležen vsem onim, ki bi nam podali kaj snovi, in če najdemo odziva, se bomo potrudili, da se gradivo uredi, popolna poglavja objavijo, in sčasoma sestavi zgodovina Slovencev v tej deželi. Številne in raznovrstne organizacije po naših naselbinah kažejo, da je bilo življenja, ki je moralo prinašati s seboj važne dogodke. Sami so se naši ljudje gibali, udeleževali so se gibanja drugih skupin, tujenarodnih in ameriških, selili so se in pionirili in ustvarjali. In če ne bi bilo tako, bi Ameriki nekaj manjkalo. Vredno je torej, da se zapiše, kar je bilo, dokler je še čas . . .

Tako se torej vidi, da ima Cankarjev Glasnik široko polje, tako široko, da bo treba mnogo dela, mnogo dobre volje, mnogo pomoči in mnogo časa, da se obdeli, kolikor največ in čim najbolje mogoče. Cilj je visok. Doseči ga moremo le z združenimi močmi.

Uredništvo in upravnštvo se potrudita in pričakujeta vašo prijazno pomoč.

Pozdravljeni vsi, ki ste dobre volje!

Veliki tvorec — Priroda — ustvarja, neprenehoma ustvarja skozi vso večnost, ustvarja in preustvarja, polaga staro v grob in poraja novo. V vsem tem njenem porajanju in prerajanju, zidanju in prezidavanju, sejanju in zorenju in novi rasti in novih ploditvah, v njenih poskusnjah in zmotah in popravkih in uspehih je stalen Zakon, po katerem se mora ravnati sama — v največjem in najmanjšem, v gibanju svetov in v atomu, in ki mu mora slediti vse, kar je ustvarjeno. In v velikem, skrivnostnem delu Prirode je Lepota, razveseljujoča oči, napajajoča duhove z nektarjem in dajočo plačilo največjim človekovim naporom. Ne išče in ne proizvaja po lepoto v enoličnosti, temveč v najbolj pisani pestrosti. Roža je krasen cvet, a če bi bila vsa zemlja pokrita s samimi rožami, ne bi bilo lepo.

Tudi mi smo našli marsikaj lepega v tej deželi, a tudi prinesli smo dosti lepega s seboj. Ne silimo torej v enoličnost. Sprejmimo, kar najdemo dobrega in lepega, a ohranimo in razvijajmo, kar imamo takega sami, da bo Lepota lepša, pestrejša in bogatejša in bo naš vrt čim krasneje cvetel in čim blaže duhtel.

Pritisk od zgoraj

Katka Zupančič

Gospodinja je za silo opravila hišno delo, še preden se je zdanilo. Potem je pa stekla k sosedu, ko je opazila v njenem oknu luč.

"Pošli koga k Mitarici, jaz ne morem nikamor. . . Sem zbita in napol mrtva, in tudi časa nimam. Pove ji naj, da ji ni treba več prihajati k nam! Je že opravila. . ."

Soseda je razprla zaspane oči. "Kaj? Pa ne, da bi. . ."

"Umrta je, da. Stara Konopka je pri njej. Božja volja, vidiš. . . Vso ljubo noč sem nad revico prejokala, da prejok-khala. . ."

"A dete? Kaj je z njim? Še živi?"

"Oh, še, še. . . Pa ker se ga Bog ni hotel usmiliti doslej, naj se ga bi usmiliti vsaj zdaj, in čimprej. . . čimprej! Komaj poldrug dan je staro—pa da bi ostalo? Kje—! Umrlo bo, kakor je amen v očenašu. Samo da ne bi dolgo trajalo! To to!"

Sedla je, se globoko oddahnila in nadaljevala:

"Toliko skrbi in sitnosti in stroškov in korakov, toliko tega sem si nakopala, da res ne vem več, kje se me glava drži. Vsaka druga bi bila rekla: 'Spravi se mi, nemarnica! Nismo te najeli za deklo, da bi nas s pankrti bogatila!' Ali jaz, oslica bedasta, sem predobra! Zdaj pa imaš!"

"O, saj sem jo vzela takrat v roke, sem. . . Ali kaj češ—! Pet let je služila pri meni in prosila me je, češ, kam naj gre, ko nima razen mene žive duše na svetu. . . Njemu, speljivcu, je pa gospodar baje prepovedal, ko jo je kanil vzeti k sebi v kolibo. Tako mi ni drugega kazalo! Zasmilila se mi je, pa sem zamižala. . . Naj bo v božjem imenu, sem rekla. Ali vest me je vkljub temu pekla, da bi dejal kdo: 'Glej, očitnemu grehu daje potuho!'"

Da jo je obdržala pri sebi pod pogojem, da ji bo najmanj tri leta deklarila čisto zastonj in da ji je ves svoj pičli, krvavo zasluženi prihranek poleg onega, čeprav malega, kar

je dobila od fanta, stisnila v roko—"Samo bodite mi dobri!"—o vsem tem je dobrotljiva gospodinja pridno molčala.

Počakala je, da se je soseda vrnila in si natresla graha na mizo, da ga prebere in odbere nekaj za seme. "Vprašuješ, če je, rogovila, kaj prišel naokoli—. Kajpak da je. Ali sem ga nagnala! Vse sem mu rekla, samo človek ne! In naj ji ne pride več blizu, sem mu zabičala, če ne—da naženem za njim še njo, ki je iz nje naredil vlačugo! Da se zakoni sklepaajo pred oltarjem, ne pa v koruzi! Tako sem mu povedala! In je pomagalo.

"Saj pravim—sitnosti, same sitnosti od vsega početka, in zdaj še stroški taki in tolikšni, da bi svet nikdar ne verjel! A zapisano je: Naj ne zve levica, kaj je dala desnica!—Zato molčim. Povem ti pa, da reva uboga niti poštene srajce ni imela, niti poštene srajce ne. Nič. Edinole—da ni grdo slišati—poln trebuš greha, to je imela. . . Pa tudi tega se je na zadnje znebila le meni edini v breme in celi hiši v sramoto—"

"In celi občini, da, celi fari!" je pripomogla soseda.—"Ležala bo pri tebi?"

"Da, kaj pa češ! Če daješ, daj do gole dlani! Tako nas uče. In morda ji bomo morali nazadnje še krsto oskrbeti! Sreča le, da imam pri hiši par vatlov črne kotenine! Zakaj v belo je vendar ne smemo obleči, ko pa je zabloda nesrečna svojo nedolžnost zafrčkala. Tako pohlevno dekle, glej, pa le ni moglo prek svojega dvajsetega leta, da se ne bi bilo spotaknilo. . ."

Soseda ji je zopet pripomogla: "Res je, nič se ni več zanesti na današnja dekleta. So, kakor šopi suhe slame in vsakomur na razpolago, da jih užge. Ali vendar bom pogrešala njene krotke smehljaje. . ."

"Oh, veš—ježeš, saj ni lepo, da se smejem, ko bi se prej bilo zjokati—" je zopet povzela besedo vasiovalka, "veš, za detece si je pa le poskrbela srajčico, si je. Kar iz robca jo je sešila. Menda ga ji je dal on. Ali zdaj

se, maček preklemanski, drži proč, zdaj ga ni več blizu! Robček in morda groš, dva, pa je opravljeno... Pa kaj, hlapec je hlapec! V cerkev ga menda ni nikoli in škipajoča hlevna vrata pa božjih besed tudi ne uče, kakor ne konji, ki jih, mrcina, oskrbuje..."

Ozrla se je skozi okno. "Glej no! Sonce bo vsak čas vzšlo, če že ni—v naši hiši je pa še vedno luč. Ne pravijo zaman: Kadar se iz preluknjane vreče začne sipati, se siplje... Tako je zdaj tudi pri nas."

Dvignila se je, da bi odšla, a ji je očitno neka nova misel šinila v glavo. Zagledala se je v grah, ki ga je soseda razbirala, pa graha ni videla, niti ni slišala sosede, ki so ji pričele teči besede o pohujšanem in spačenem svetu kakor na izbiti čep. Pač pa je v duhu videla sebe, kako polaga trupelce k mrtvi materi v krsto—In če bi se kdo ujedal: 'Zanj krstico posebej', tako je zmišljala, bi mu ona odgovorila: 'Ne veš, kako ga je rada imela! Naprej in naprej ga je gledala in ga hotela imeti pri sebi! Pa bi ga zdaj zakopali posebej? Kje imate srce, ljudje božji? Mar ni že to dovolj, da je bilo krščeno za nekakšnega Damelna, ne pa za Stipka, kakor je želela ona?' O, bi si že dali dopovedati. Čemu več ceremonij, nego treba?—Toda dete—dete še živi! Oh!... Ali pa morda... Luč...? Ali je Konopka zaspala, ali pa—ima še kakšen drug, poseben opravke...

Soseda je srečno in brez zadržkov prišla do mlinskih kamnov in vrvi in do morja, ko jo je sunek v komolec ustavil.

"Ti, naše—samo od sebe mi je prišlo na jezik, pa naj bo!—naše detece je le pridno, nič ni slišati, da bi vekalo..."

"Ah, beži no, svojih otrok nimaš, zato se razumeš nanje kakor zajec na boben. Taki otročiči vekajo le, kadar so gladni. Sicer pa spe in spe. So kakor živalice, prav kakor živalice. Ko bo dete lačno, bomo slišali muziko." In soseda se je znova lotila mlinskih kamnov in vrvi. Gospodinja ji je prikimala in zmišljala svojo pot dalje:

Živalice... Saj res, kakor kakšna živalica... Stara Konopka, Bog jo razumi!, je čudna ženska. Sama zase živi. Vsakdo jo pozna, pa vendar nobeden ne. Pride pa, in streže in čuva mrliča, če jo pokličemo. A naj se kdo še tako trudi, iz nje ne izviže ničesar. 'Brigaj

se vsak zase!' pravi. Vendar jo ima vsakdo za napol coprnico, če ne za celo. Nemara se dete tudi njej zdi podobno živalci. In kaj se ve, kaj se ve, morda se prav zdaj le tista njena črna plat uveljavlja... O Bog, kaj mi je storiti?—V tvoje roke izročam vse, tvoja volja se naj zgodi!...

Zopet je prekinila sosedo, ki je v tem času imela že vse nespokorjence v dolini Jozafat in bila na tem, da jih vse zmaličene in očrjene nažene na levo—

"Glej, luč pri nas je ta hip ugasnila? No, zdaj pa še lahko malo posedim. Po taki noči malo počitka—kdo bi mi zameril?!"

Zadnja vrata njene hiše so držala na dvorišče, ki ga iz sosednje hiše ni bilo videti. Zato ni mogla videti stare Konopke—ne, kadar je prek dvorišča in po stezi med vrtovi globoko upognjena odkorakala v niže ležeči konec vasi—ne, ko se je vrnila.

A naj si bi starko tudi videla, nikakor bi ne mogla opaziti majcenega bremena, ki ga je starka skrbno zavitega in pod svojo veliko, skoro do peta segajočo črno ruto dobro skritega prenašala. Najmanj pa bi mogla razumeti veliko starkino zadovoljstvo, ki se je razlezlo v nasmeh, ko je, vrnivša se, našla še luč v hiši—znamenje, da ni bilo mačke še nič domov.

Šele mrtvaški duh in bela rjuha, ki je pokrivala lepo, a slabotno truplo mlade pokojnice, ji je zbrisalo nasmešek z zgubanega obraza, da je, kakor po navadi, kazal le neko zastarano zagrenjenost. Privzdignila je rjuho in pogledala podnjo. "Tempelj," je zamrmrala, "tempelj, v katerem se ne bo več darovalo..."

Vasujoča gospodinja je svoji sosedi še vedno prikimala, a bila je že tako zapredena v svoje vse prej nego lepe in prijetne misli, da je bilo sosedino besedičenje zanjo to, kar je za nas tiktakanje ure: kadar se ura ustavi, potegne pozornost nase. V vsak tak odmor je vrgla kakšen "Je tako, ej!", pa je bila nekaj časa brez skrbi.

Izročala in izročala je vso težko zadevo v božje roke, pa vkljub temu se je je pollašal vedno večji nemir. Le z naporom ga je še prikrivala. Venomer se je ozirala skozi okno, čeprav je vedela, da mrliški oglednik—in mežnar v eni osebi še ne more priti.

Mučne predstave so se ji porajale pred

očmi. Videla je mežnarja, kako se je sklonil v drugič, to pot nad manjše trupelece... 'Kaj pa to? Tu, na vratku? Nekakšna rdeča lisa...'

'Težak porod,' pravi ona, 'ti ne veš, Miha, kakšen težak porod je to bil! Vsa hiša je bila polna njenega krika! Če bi bilo dete čisto zmrcvarjeno, bi se prav nič ne čudila. Zato je pa tudi izkrvavela. Reva je toliko trpela, da sem dejala: Sam Bog zahvaljen, da mi ni bilo treba iti skozi to mučeništvo! Pa naj imam otroke ali ne!'—A morda bo stara, skritih muh polna Konopka našla kaj drugega, kar ne pusti nikakršnih lis...

Eh, preklemanska Mitarica! Nič, prav nič ne bi bilo treba vsega tega, če bi ona kaj razumela. Pa ne, ali pa res noče. Rekla sem ji: 'Ti, ki si babica, moreš vedeti, kako se taka reč popravi, da ne pride do rojstva.' Pa se je izgovarjala na žandarje, češ, z Bogom se je še kako pobotati, ne pa z žandarji! Če ti kaj izvohajo, si prokleta! In še ponorčevala se je hudičevka! Da bi bil za tako hišo otrok dar božji, pa naj pride tudi od dekle. In, če sem pametna, ga naj obdržim, pa posinovim ali pohčerim—kar že bo...

Kakopak! Od mladih nog si na tem gruntu brusim noge, obrabila sem si roke prav do zapestja, vsaka grudica je prepojena z mojo srago, vsaka bilka na tem gruntu, se mi zdi, je pogнала iz moje krvi — —. Pa bi se šopiril tod sin ali hči človeka, ki ni človek? Ki mu je hlev cerkev in jasli oltar? Ne boš! Rajša pregovorim starega in prepíše vse, kar imava, na cerkev, pa bova z mojim starim v nebesih vsaj više sedela...

Soseda je medtem že vse izvoljence kronala z nebeško krono, potem ko so že vsi zavrženci v najhujšem peklenškem ognju pričeli večno škripanje. Pometla je takorekoč že vso dolino Jozafat do zadnjih koticov in se pomudila samo še pri vicah, ki se bodo takrat izpraznile in—na žalost—prenehale poslovati. Zakaj bile so ustvarjene prav za take, kot je ona, ki nima velikih grehov, malih pa le kaj malega — "Ko pa ne veš, da grešiš, pa grešiš!" — Čisto lahko se zgodi, da bi jo sodni dan zalotil še v vicah vkljub vsem odpustkom, ki jih ima že v božjih knjigah in jih bo še imela—kaj pa potem? Iz vic te naženejo, za nebesa še nisi, torej te čaka — —. Zdrznila se je soseda in vzkliknila: "Oh, da le ne bi bil še tako kmalu sodni dan!"

To pa ni bilo za vasovalko več tiktakanje ure. Hočeš nočeš je sledila sosedi skozi njeno zadnje poglavje. Sodni dan se ji je zapičil v njene kalne misli, in ji je začel vrtati v možganih, jo daviti, da je vsa drgetajoča komaj iztisnila: "Moram... domov..." Toda sedla je zopet, noge je niso držale.

"Oh, draga moja, te je pa res vzelo!" Sosedo je zaskrbelo. "Pa da bova imeli čiste račune—veš, da ti nisem vsega verjela?! Ali zdaj obžalujem! Počakaj malo, imam nekaj, kar ti bo spet pognalo kri po žilah. Nikar ne skušaj vstati, saj zdaj, kar je, je."

Kar je, je! Vsa zelena v obraz je gledala sosedo, ki je stikala po omari v kotu.

Na, dober požirek si naj privošči, pa jo bo slabost minila!—Pa še enega!—Saj Bog je dober in ji bo odpustil, da je bila dekletu zadnje čase prestroga. "Konec konca si pa prav imela! Zakaj tega otroka je bilo res toliko treba, kolikor petega kolesa. Živela tako ne bo. In če bi, bi samo v napoto sebi in vsemu svetu."

"Nikdar in nikdar ti tega ne pozabim. Neža! Ti ne veš, kakšen kamen si mi odvalila od srca. Ne požirek tega le, marveč tvoje besede so mi pomagale, da ne veš kako!—A zdaj grem zares." Dvignila se je in se ozrla skozi okno—pa za spoznanje prebledela. Zmencala si je oči in pogledala znova—ne, ne vara se. Pokaže z roko: "On prihaja—! Pa kakšen, in kako!"

✱

Kar prek njiv se je bližal hišam človek, ki je bil videti v strašni naglici. Razoglav in s srajco izza pasa se ni oziral, kod ga nesejo noge. Držal se je upognjeno in dolge roke bi mu segale morda do kolen, če bi jih držal mirno. Preskočil je jarek. Živa meja—zanj je ni bilo. Bil je že pri prvih hišah, ko se je žena docela zavedla.

"Neža! Zvedel je... Po kom in kako — —? Ampak zvedel je. Pa je ponorel, podivjal—in zdaj prihaja, da nam zažge — —" Jecala je čimdalje bolj. "Reci, da prav ne vidim, ali pa z menoj, Neža! Mene je strah... Mojega ni doma, tvoji so se razpršili — — Teciva, zaboga — —"

Tudi iz drugih hiš je prihitelo nekaj žensk, za temi še par moških. "Kaj je?—Videli smo ga! Kaj hoče? V tvojo hišo je šel, Mica..."

"Jezus Kristus! Gorelo bo! Še naše, ki ni-

smo nič krivi!" je kričala Neža in se skoro na mestu sesedla.

Vračal se je že po veži, pa so mu vežna vrata zagozdili.

"Kaj iščeš tod, Stipko?"

"Tole!" in jim je pokazal dete, ki ga je imel za srajco.

Ženske so zakričale, da je ponorel, pobesnel. "Vzemite mu dete! Dete ima dušo!" Moški so jih pomirili, in spet v vežo:

"Stipko, imej pamet! Kaj bi ti z detetom?"

"Imej pamet, imej pamet!" To sem slišal že takrat, ko sem jo hotel vzeti za ženo. Pa ste se bali jate gladihov, ki bi jih morala živeti občina, kakor ste rekli. Dasi sem vas po stotič zagotavljal, da bova ločeno živela, dokler si ne najdem boljše službe..."

Strašno si je prizadeval, da bi bil kos svojim razburkanim čustvom. Pogledal je skrbno povito dete, kakor da bi mu moglo dati moči, in je res nadaljeval mirneje:

"Uklonil sem se in imel—po vašem—pamet! A, glejte, zdaj vam jo mečem v nos, to vašo pamet in bom odslej rabil le svojo, svojo—", udaril se je s prosto roko po čelu, pa se hitro ozrl v nedrje. S spremenjenim, mečjim glasom: "Zato me pustite, da odidem v miru..."

"Kaj? Z otrokom? Vse, kar je prav! Stipko!" Med ženskami nemir. "Tiho, babnice! Stipko je mož!"—Kakor bi se dobrikali podivjani živali, preden ji vržejo vrv okrog vratu... "Stipko, daj otroka sem in pojdi v miru."

Stipku so se oči zabliskale. "Nikdar! Njo ste nalašč pustili umreti! Nalašč! In zdaj bi še otroka? O, ne boste! Otrok je moj! Slišite, moj!" Zopet pogled na otroka, in oko mu je bilo mirno, samo okrog oščetinjenih ustnic mu je drgetalo. Posmehnil se je, ko se je iz razgibane množice pred hišo razlegnil glas: "Oh, še požrl ga bo, ko pravi, da je njegov!"

"Tiho!—Stipko, zanesi dete nazaj, ali pa ga daj tu kateremu, pa pojdi z menoj na kozarec vina. Nazaj grede boš pa vzel otroka."

Stipko se je zopet moral ozreti na dete, preden je odvrnil. Hotel se je nasmehnuti, pa se mu je obraz le čudno spačil. "Ali me imate res za kozla? 'Na, kič, na soli—in pojdi v štalico!' Sedem in trideset let mi je, pa sem zdaj prvič doživel, da me je nekdo povabil

na kozarec vina. Pa vendar niste pozabili, da sem hlapec in da smrdim po gnoju? Ej, ko bi mi tole," pokazal je na dete, "ne branilo, bi vam pokazal, kako prijemam za vile..." Na vsem se mu je poznalo, da ne govori tjaven-dan. "Zato pa, če hočete sebi in meni dobro, razmaknite se, pustite mi prosto pot. Če ne, bodo hrestale kosti..."

Zdrznil se je in pogledal otroka. Na obrazu se mu je pojavil sled strahu. "Prosim vas..."

Zdajci se oglasi za njegovim hrbtom nekoliko hreščeči glas stare Konopke. Vsi so presenečeni prisluhnili in se mimo Stipka ozirali v vežo. Stipko sam se je premaknil k steni, tudi on je gledal v vežo. V tem trenutku so se neke roke stegnile do njegove srajce. A še preden se je Stipko utegnil okreniti, je že Konopkina palica priletela ljudem pod noge.

"Vprašam vas, ljudje božji," je začela starka, "čigavo je dete? Njegovo! Kdo mu je oče? On. Ali je človek? Je. In še pameten človek. Imate le vi več pravice do otroka, kot on? Ne! Potemtakem mu pustite, kar je njegovega in skrbite za svoje! On bo že za svoje."

Ženske so vreščale, da ni bilo razločiti nobene besede, moške so se čisto zmešani spogledavali. Stara Konopka pa je izigrala še zadnjo karto:

"Ne dotaknite se ga, ne njega, ne deteta, ako hočete sebi dobro!" in je s svojo palico, ki jo je bila pobrala, krepko potrkala po tleh. Na skrivaj pa je dregnila Stipka v komolec, šepetajoč: "Razumi me, no."

Nad vso to zmešnjavo je gospodinja odločno dvignila svoj glas: "Naj ga pa ima..." In se je na skrivaj oddahnila, vesela, da se je končalo tako.

Ljudje so se prerekavali, a se jeli vendarle razmikati. Nekateri so mahaje z rokami, češ, ni to moja briga, hiteli domov. Nekaj se jih je pa delalo, kakor da Stipka ne vidi in jim sploh nič mar ni, dasi so jim bile oči največ v koticih. Vsi pa so bili prepričani, da bo dete umrlo, vseeno kje.

Konopka pa se je pritiskala k Stipku in dejala tiho: "Zdaj le pojdi. Mogli bi se premisliti, veš, mežnar bo vsak čas tu. Njo bom v tvojem imenu pokropila in malega bom prišla previjati, če smem." Stipko je vneto prikimal in se odpravljal.

(Dalje prihodnjič.)

Sodobni položaj ameriškega unionizma

Anton Garden

Boj v lastni hiši ni prijeten, toda vselej se mu ni mogoče izogniti. Prijeten ni, ker pušča za sabo večje ali manjše posledice, katere često zrahljajo medsebojne odnose do temelja in usodno vplivajo na družino. So sicer slučajji, v katerih ima družinski spor dobre posledice. To drži tam, kjer gre spor za odpravo nastalih hib in usmerja družino v novo življenje.

V prvi fazi sedanjega konflikta v ameriškem unijskem gibanju se je ta boj smatral tudi za nekakšen družinski spor; posebno William Green, predsednik Ameriške delavske federacije, ga je navadno tako označeval. To je tudi držalo, dokler ni eksekutiva federacije pred dobrim letom suspendirala okrog tucata narodnih in mednarodnih unij, ki so bile leto prej, po konvenciji federacije v Atlantic Cityju, ustanovile "CIO" ali Odbor za industrijsko organizacijo. Po suspenziji skoraj ene tretjine članov pa se je "družinski spor" razvil v bratomorni boj, ki zavzema vedno večje dimenzije. Kako se bo ta boj zaključil, je uganka.

Do ustanovitve CIO je prišlo radi poraza industrijskih unij na konvenciji Ameriške delavske federacije v jeseni leta 1935, oziroma njih programa za organiziranje delavcev v industrijah masne produkcije v industrijskih unijah. Stari konservativni voditelji strokovnih unij so vztrajali na tem — in še vztrajajo — da se pod solncem ni nič novega zgodilo, odkar so bile ustanovljene prve unije v Ameriki pred več kot sto leti in odkar je pokojni Gompers leta 1881 položil temeljni kamen Ameriški delavski federaciji. Sem pa tam so nekateri sicer naglašali, predvsem Green, da ADF ni proti industrijskemu unionizmu in kazali na dejstvo, da je v federaciji vključenih več takih unij, predvsem United Mine Workers of America. V praksi je bilo seveda drugače. V stavkah so res tudi "kraftisti" sem in tam pomagali finančno in moralno tudi industrij-

skim unijam, toda načelno so bili vedno proti ustanavljanju novih industrijskih unij.

Posledica te politike je bila, da je bilo ameriško delavstvo relativno najslabše organizirano izmed delavstva vseh industrijskih držav. Do pred nekaj leti ni odstotek organiziranih štel več kot deset. Ogromna masa industrijskega delavstva je bila absolutno odvisna od kapric, tiranstva in izkoriščanja delodajalcev — mogočnih korporacij. Poznejša leta, predvsem po vojni, so jih delodajalci pričeli "osrečevati" tudi s kompanijskimi unijami, ki naj bi bile zid proti pravim delavskim unijam. V tej potezi so tudi prilično uspeli. Kompanijske unije so se več let po številu članstva merile z Ameriško delavsko federacijo in jo v prvih mesecih "novega deala" celo prekosile. Sedaj so po zakonu prepovedane, kar pa ne pomeni, da so tudi prenehale. Zadnje čase so se pričele razvijati pod raznimi "neodvisnimi" firmami. Po strukturi so industrijske; še več: celo foremani in bossi spadajo vanje — navadno imajo glavno besedo v njih.

Prvotni namen CIO je bil bolj političen ali propagandističen, kot organizatoričen. V prvi vrsti je imel namen zanesti idejo industrijskega unionizma med članstvo in voditelje krajevnih ter centralnih unij in jih pridobiti za svoj program. Poleg tega je tudi takoj ob ustanovitvi zaključil, da bo aktivno pomagal novim industrijskim unijam, ki so rasle kakor gobe po dežju po vseh industrijah širom dežele.

Ker je bila vsa politika eksekutive federacije usmerjena proti vstajajočim unijam v masnih industrijah, so se naravno pričele obračati na CIO za aktivno pomoč. Bil je mahoma poplavljen s prošnjami za organizatorje in za nasvete. CIO je te unije vzel v svoje varstvo, pričel z njimi sodelovati na polju organiziranja, pri eksekutivi ADF pa se je potegoval, naj jim izda industrijske čarterje. Slednje se je zgodilo le v dveh slučajih: Čar-

terje napol industrijskih unij sta dobili le avtna in kavčukarska unija. V vseh drugih industrijah, kjer so obstojale federalne unije (krajevne unije, direktno pridružene federaciji) pa je eksekutiva pričela s politiko razkosavanja.

Člane teh unij so si nameravale razdeliti močne strokovne unije. Po odloku eksekutive ADF naj bi dobili status "drugega razreda" ali "B". Tako je na primer tesarska unija dobila jurisdikcijo nad gozdarskimi in lesnimi delavci, ki so jo nedavno zapustili za CIO — nad 100,000 močni. Kot člani "drugega razreda" niso imeli nobene besede v organizaciji; na konvenciji unije so njih zastopniki imeli le pravice "bratskih delegatov". Unija električarjev je dobila mandat nad tovarnami električnih naprav in radija in za te delavce ustanovila "razred B". Kar bi ostalo, naj bi si razdelile druge poklicne unije — strojniška, kleparska, tesarska, vozniška itd. Slično naj bi se zgodilo tudi v drugih industrijah.

MLADE industrijske unije so se temu uprle in pod protekcijo CIO pričele usmerjati svojo pot. Od CIO so dobile čarter industrijskih unij. Proti tej konceptiji organiziranja masnih industrij je tudi glavni vodja CIO John L. Lewis prišel bolj in bolj grmeti. Greenu in njegovim kolegom je prišel delati žaljive in ponižujoče komplimente. Večkrat jih je javno ozmerjal kot paglavce, predpotopne okostenjake in nekompetentneže. Ako bi za tem akrimoničnim besednim bojem ne vstajalo živo in naglo razvijajoče se gibanje v Lewisovem taboru, bi bil ves konflikt dobil le osebni značaj in pomen.

Do definitivnega preloma med CIO in ADF je prišlo, ko je Lewis prišel z akcijo za organiziranje jeklarske industrije. Ko je eksekutiva ADF z Lewisom izgubila bitko za pridobitev okostenele jeklarske unije, katero je reakcionarni 87-letni Mike Tiegh več desetletij nosil pod pazduho, toda mu jo je končno iztrgal Lewis in jo pridobil za svoj organizatorični načrt, je eksekutiva ADF kratkomalo suspendirala vse unije CIO.

S suspenzijo teh unij je med Greenovo in Lewisovo frakcijo stopil boj za nadvlado nad ameriškim delavskim gibanjem v novo fazo. Grmenje z obeh strani se je nadaljevalo še z večjo energijo. Toda Lewis je svoje grmenje

proti eksekutivi podprl z organizatoričnimi kampanjami, ki so kapitalistom kot tudi organiziranim delavcem jemale sapo. Lotil se je vseh največjih antiunijskih trdnjav in poslal bataljon za bataljonom organizatorjev v akcijo. Lotil se je mogočnih korporacij, o katerih so konservativni unijski voditelji vedno trdili, da se jim nikoli ne bô mogoče niti približati, še manj pa jih prisiliti na kapitulacijo.

Z drznimi in širokopoteznimi akcijami je CIO med delavci kmalu postal nekakšna magija: simbol nečesa novega, mogočnega, veličastnega in povrh še delavskega. Pri delavcih, posebno pri neorganiziranih ali novoorganiziranih, je Lewis užgal spečo domišljijo in zavest. Organizatorične kampanje je podprl tudi s politično akcijo. Ustanovil je Delavsko nestrankarsko ligo, in Rooseveltu, kakor vsej demokratični listi, nedvomno mnogo pomagal do izvolitve.

Rooseveltovo zmago so voditelji CIO po volitvah tudi izvrstno izkoristili. Na račun te politične zmage je CIO pridobil stotisoče novih članov. V tem valovanju je bila Ameriška delavska federacija popolnoma zasenčena. Časopisje je pisalo le o CIO in o — Lewisu. Skoraj čez noč je postal tudi mogočna politična figura. Pred CIO so pričele padati mogočne korporacije — United States Steel, General Motors, General Electric, Westinghouse Electric, Chrysler Motors — korporacije, ki ne hodijo v Washington po nasvete ali dovoljenja, marveč dajejo ukaze. Tem so sledile tudi manjše ribe. Kar je značilno pri tem, je to, da je mnogo — večina — teh mogočnih industrijskih baronij kapitulirala pred CIO brez boja. Izjema so bile predvsem neodvisne jeklarske korporacije z znanim rezultatom. Toda CIO preboli tudi ta udarec in si podvrže tudi te magnate.

Yes, v zadnjih letih, odkar je bil ustanovljen CIO, so se v ameriškem delavskem gibanju zgodili čudeži. Prvič v zgodovini industrijske Amerike je pričelo vstajati moderno delavsko gibanje. V to gibanje je CIO milijonom delavcem odprl vrata: vrata do organiziranega udejstvovanja pri delu in skupni borbi za izboljšanje svojega življenja, za večanje svojih pravic in moči.

Dosedanji uspehi CIO niso majhni. Njemu gre v prvi vrsti zasluga za organiziranje močnih unij v avtni, kavčukarski, steklarski,

jeklarski in železarski industriji, v tovarnah za električne stroje in naprave in nešteti drugih. Bolj počasi, toda smoteno razvija tudi unije med časopisnimi, tekstilnimi, lesnimi in gozdarskimi ter oljnimi delavci, v železnih rudnikih itd. Svoje postojanke ima že v okrog 90 industrijah, od katerih večina še čaka na formiranje narodnih ali mednarodnih unij. Do časa, ko se pišejo te vrste, spada v CIO 28 narodnih in mednarodnih unij ter nad 360 krajevnih industrijskih (direktno pridruženih) unij s skupnim članstvom okrog dva in pol milijona. In to gibanje je šele v razvojnem štadiju.

Moti se pa vsakdo, ki misli, da je Ameriška delavska federacija dodelala. Po zadnjem poročilu njenega tajnika Morrisona ima nad tri milijone "dobrostoječih in poročanih" članov. V tem letu je narasla nad 600,000 članov, poroča Morrison. K temu porastu je veliko direktno, še več pa indirektno pripomogel CIO. V boju za nadvlado je na eni strani pognal v kampanjo strokovne unije, ki v preteklosti niso kazale dosti energije, niti imele uspeha pri organiziranju delavcev, na drugi strani pa so se k federaciji pričeli bolj in bolj obračati delodajalci. Vedno bolj pogosti so slučajji, ko se delodajalci poslužujejo unij ADF proti CIO in z njimi proti volji delavcev podpišejo pogodbo; poslužujejo se jih direktno tudi v skebske namene.

Teh slučajev bo vedno več, kolikor hujši in daljši bo boj med CIO in ADF. In v tem leži največja nevarnost za vse ameriško delavsko gibanje. Unijska skebarija od te ali druge strani ne more med politično nezreli delavci utrditi zaupanja in vere v delavsko gibanje. Moralno izgubo imata obe bojujoči se stranki — vse delavstvo. Na dobičku je le kapitalist. Vsled tega tudi misel na ponovno združenje unijskega gibanja ne more in ne sme zaspiti.

Znamenj za poravnavo spora med obema frakcijama danes še ni v nobenem taboru, ki sta po številu članstva približno enako močna. V tem oziru je mnogo odvisno od prihodnje konvencije Ameriške delavske federacije v Denverju, Colo. Ako definitivno izključi unije CIO, kar se najbrže zgodi, bo to pomenilo najhujši bratomorni boj v zgodovini ameriškega delavskega gibanja. V slučaju take akcije

federacija sicer izgubi več unij, najbrže okrog ene tretjine sedanjega članstva, toda ostala bo še vedno dovolj velika sila, ki se bo zajedala v telo CIO in prizadevala rane vsemu delavskemu gibanju.

Za združenje sicer deluje zvezni senator George Berry, ki je v dobrih odnosih z obema frakcijama. V ta namen je izdelal genijalen in tudi zdrav načrt. On predlaga ustanovitev novega departmenta industrijskih unij v federaciji in ustanovitev dualnega članstva za izurjene delavce, ki bi bili člani industrijskih in strokovnih unij. To zavarovanje njih interesov je velikega pomena in mora z njim računati vsaka industrijska unija. Do sedaj je ta načrt na obeh straneh naletel na molk.

K zaključku naj se dotaknem političnih izgledov. Nobenega dvoma ni, da bo razvoj industrijskega unionizma v masnih industrijah prinesel tudi zahtevo med delavci za neodvisno delavsko politično akcijo. Ta perspektiva je logičen razvoj industrijskega unionizma, ki sloni na masnem gibanju. Kako se bo v prihodnjih letih ameriško organizirano delavstvo izživljalo politično, je sedaj še vprašanje. Vsekakor je zelo verjetno, da do ustanovitve splošne delavske stranke še ne pride, marveč bo Lewisova Delavska nestrankarska liga služila unijam kot politična roka, ki bo delovala različno v različnih krajih. Na splošno vsekakor kaže, da bo operirala v okviru demokratske stranke in skušala nominirati in izvoliti ne samo svoje "prijatelje", marveč tudi svoje ljudi.

Naloga socijalistov v tej situaciji je, da odvrčajo delavstvo od te oportunistične politike, ki ne vodi v izboljšanje življenja delavskih mas, še manj pa na pot za zrušenje kapitalizma in v socijalizem, marveč le v nevarne in škodljive iluzije.

Srnjak odvrže vsako pomlad svoje rogove in na to mu zrastejo novi. Po mnogih krajih, kjer uživajo te živali zakonito varstvo, jih je, kar je lovcom in gozdarjem dobro znano, na tisoče in tisoče. Misliti bi torej bilo, da morajo biti tla ob tem času kar postlana s srnjaškimi rogovi. V resnici je kaj redko, da se jih kaj najde. Kam torej pridejo? Povsem zanesljivega odgovora na to ni, oni pa, ki se največ bavijo s temi rečmi, mislijo, da jih nekaj v kratkem času strohni, druge pa pokončajo miši, mravlje in razni hrošči.

Polži niso moškega ali ženskega spola. Vsak polž je moškega in ženskega spola.

Ivan Molek:

Janezki

Stara garaža z vso mogočo železno in oljnato šaro, le avtomobila ni v njej nobenega. Na kupih šare sedi pet JANEZKOV, sedem do osem let starih.—Potepuh KLIPAN proti koncu.

PRVI JANEZEK: Tako! Zdaj smo tukaj, sami. Nihče nas ne bo motil in nihče med nami naj se ne gane, dokler ne bo ta konferenca končana. Žogarska igra naj pa čaka. Začnimo!

DRUGI JANEZEK: In sredi igre ta konferenca! Oh, čemu to?

TRETJI JANEZEK: Kar zaspan postajam. Nič se mi ne ljubi...

ČETRTE JANEZEK: Zakaj ubijamo božji čas?

PRVI JANEZEK: Potrpimo! Saj pravimo, da smo možje! Tudi meni ni vse prav; tudi jaz bi rajši žogal ali spal. Ni moja krivda. Ta je kriv! (Pokaže na petega Janezka, ki sedi nekoliko proč na posodi od olja in se boječe drži.) Ta "buljševik", ta črni ovniček dela greh in razdor med nami—on je sprožil strašno vprašanje, ki ga moramo danes rešiti v tej garaži. Enkrat za vselej ga moramo rešiti!

DRUGI, TRETJI in ČETRTE JANEZEK (pogledajo petega): Aaaaaa! — O-o-o!

PRVI JANEZEK: Da, ta je tisti, ki ubija resnico, katero so nam dale naše dobre mamice!... Ta je tisti, ki trga lepo in pošteno vero iz naših src... Vprašanje je, kdo ima prav: mi štirje in naše mamice ali on sam. Jaz pravim: Mi, ki smo večina!—Vprašanje je, na čigavi strani je objektivna resnica. Ali je na naši ali na njegovi strani? Ali naše mamice lažejo, ali laže on? To bi jaz rad vedel in, mislim, vi tudi.

PETI JANEZEK (proseče): Jaz se ne lažem. Videl sem!—

PRVI JANEZEK (se zadere): Kaj si videl?

PETI JANEZEK: Kako je prišla Fanči, moja najmlajša sestra, na svet... Saj sem vam že povedal. Na lastne oči sem videl—vse

sem videl. To je živa resnica. Kaj še hočete od mene?

DRUGI JANEZEK: To je strašno!

TRETJI JANEZEK: Grdo je!

ČETRTE JANEZEK: Kristelejson!

PRVI JANEZEK (kriči): Laže se! Laže se! Laže se!—Pomislite, možje! Naše mamice so nam dale vero v štokljo. Lepo so nas učile, da je dobra štoklja prinesla mene in tebe in tebe in tebe in tega, ki se laže, tega "buljševika" med nami. Ta vera v štokljo je čista in lepa kakor najlepša pesem—zdaj pa pride to prase in nam blati to lepo vero s svojo gnusobo. Gabiti se nam mora—studiti, pravim—to štokljokletstvo!

PETI JANEZEK: Prosim vas, meni se resnica tudi ne dopade, a ne morem pomagati. Resnica je resnica. Tako je. Videl sem...

PRVI JANEZEK: Ali nisi videl štoklje?

PETI JANEZEK: Žal, nisem; nikjer ni bilo nobene štoklje.

DRUGI JANEZEK: Moja mamica je rekla, da je štoklja, ki prinaša otroke, nevidna.

TRETJI JANEZEK (prvemu): Ali je to res?

PRVI JANEZEK (v zadregi): Ne vem. Vprašam mamico. Veste, moja mamica tudi nekaj ve—ni bila včeraj prinesena na svet.

PETI JANEZEK: Ne bo nič s tem. Sem videl vse...

PRVI JANEZEK (se zadere): Nič nisi videl, grdin!

ČETRTE JANEZEK: Morda pa ima on (pokaže na petega) prav glede Fančke. Recimo, da punčke res pridejo tako na svet. Saj veste, da so punčke največje spake na svetu... Meni se zdi, da so punčke spačenifantki, katerim nekaj manjka... Dobro sem si jih ogledal in vem, kaj govorim...

PRVI JANEZEK: Tiho, neroda grda! Zdaj niso punčke na dnevnem redu. Sploh pa ne verjamem, da bi bila kakšna izjema za deklice. Če to priznamo, smo napol premagani—in naša štoklja izgubi pol veljave. To pa ne gre! Nobenih koncesij "buljševiku"!

DRUGI JANEZEK: Meni se pa dopada ta

sugestija. Štorklja naj prinaša fantke, dobro—punčke naj pa le pobirajo v kanalih. . . Hoj! To bom dražil našo Katico!

PRVI JANEZEK: Kaj? Tudi ti se puntaš in nasedaš? Sram te bodi, pujsek!

DRUGI JANEZEK (*nekoliko užaljen*): Oh, meni je vse eno, naj bo tako ali tako!

PRVI JANEZEK: Kako ti more biti vse eno? Čemu smo tukaj, ako nam je vse eno? To je kruto žaljenje naših mamic, to je šlevarstvo prve vrste. . . S tem kažemo, da nimamo hrbtenice, da smo zapili, zaspali in zaigrali vso svojo možatost. . . Kje so naša srca, možje? Ali bomo zdaj ciniki, katerim je vseeno?—Mar se bomo rogali goli resnici iz vseh časov? Ali se postavimo po robu našim mamicam, ki nas hranijo, oblačijo in grejejo naše posteljice, ki se jokajo nad nami, kadar se prehladimo in dobimo kašelj?—Vprašam vas, ali smo zverine, ali smo ljudje?

DRUGI JANEZEK (*premagan, hlipaje*): Nehaj, nehaj vendar! Nisem mislil tistega—ni mi vse eno—zareklo se mi je. Ta (*pokaže na četrtega*) me je speljal s pota v greh. . .

PRVI JANEZEK (*triumfalno*): Torej priznaš, da si bil zapeljan? Deo gratias!—

DRUGI JANEZEK (*jokaje*): Priznam—

PRVI JANEZEK (*četrtemu*): Kaj pa ti? Boš še strašil s svojo pasjo logiko, kruto žalil naše mamice in zasmehoval objektivno resnico z bedastimi lažmi?

ČETRRTI JANEZEK (*se kislo drži*): Saj nisem rekel nič slabega. To je bilo le tako. . .

PRVI JANEZEK: Kaj? Mar nisi nekaj ciganil o punčkah? Ali nisi izblebetal štorkljokletne sugestije? Priznaj!

ČETRRTI JANEZEK: Jaz sem le ugibal—

PRVI JANEZEK (*ostro*): Priznaj, da si bil v zmoti!

ČETRRTI JANEZEK (*se umiče*): Kako naj priznam?

PRVI JANEZEK: Reci, da si se lagal!

ČETRRTI JANEZEK: Zakaj naj to rečem?

PRVI JANEZEK: Zato, da se ti bo med nami dobro godilo, drugače—gorje ti! Nikdar ne boš imel mirnega spanja in nikdar več ne boš igral žoge z nami. . .

ČETRRTI JANEZEK (*premagan*): All right—priznam—nisem prav govoril—

PRVI JANEZEK: Priznaš, da si se lagal?

ČETRRTI JANEZEK: Da.

PRVI JANEZEK (*zmagovito*): Deo gratias!—Tako. (*Petemu*.) Zdaj si pa ti na vrsti, zakrknjeni "buljševik". Ti še vztrajaš pri svoji gnusni hereziji?

PETI JANEZEK: Tega (*pokaže na tretjega*) še nisi obdelal.

TRETJI JANEZEK (*urno*): Nisem nič rekel. Jaz sem z večino.

PRVI JANEZEK: Ta naš bratec je prvi, najboljši za mamo. . . Ti, gnusoba, se pa ne boš izmuznil. Ali priznaš, da Štorklja pri naša otroke?

PETI JANEZEK: Kako naj to priznam, ko pa sem videl drugače?

PRVI JANEZEK: Mene ne briga, kaj si ti videl. Mene briga, če priznaš našo vero.

PETI JANEZEK: Ne morem priznati, kar ni res.

PRVI JANEZEK: Dobro. (*Gre v kot garaže in privleče zaboj, katerega postavi na sredo z dnem navzgor, nato pa si poišče kos gumijaste cevi in ukaže ostali trojici*.) Primate ga in položite na zaboj!

PETI JANEZEK (*prepaden*): Kaj pa bo zdaj? Inkvizicija? (*Trije ga pograbiijo in položijo na trebuh na zaboj*.)

PRVI JANEZEK: Zdaj bo pela božja mast, ki izžene demončka iz tebe. Lop! (*Mu primaže krepko po zadnji plati*.)

PETI JANEZEK (*se zvija*): Au! Ali misliš zares? To boli. . .

PRVI JANEZEK (*vihti gumijevko*): Priznaš, da si se debelo lagal?

PETI JANEZEK: Kako?—Zakaj?—Čemu?—

PRVI JANEZEK: Torej še nočeš. Dobro.—Držite ga, vi! Lop, lop! (*Ga užge dvakrat*.)

PETI JANEZEK (*zatuli*): Auu—auuuu! Nehaj, nehaj, ti! Kaj pa misliš? . . .

PRVI JANEZEK: Pustite ga.—Priznaš zdaj? Reci, da si se lagal.

PETI JANEZEK (*ihiti*): Ne vem—ne vem—kaj bi rekel—

PRVI JANEZEK: O, še ni zadosti. Prav.—Vi, na zaboj z njim!—Lop, lop, lop! (*Mu pritisne tri močne*.)

PETI JANEZEK (*tuli*): Jauuuu! Jauuu! Jauuuu!—Zdaj pa je dovolj. . . Nehaj—priznam—vse priznam. . .

PRVI JANEZEK: Torej si lagal!

PETI JANEZEK: Da—lagal ko cigan!—

PRVI JANEZEK: Videl nisi nič?

PETI JANEZEK: Absolutno nič!

PRVI JANEZEK: Verjameš, da je bila Štorkljica?

PETI JANEZEK: Verjamem vse—kar hočeš. . .

PRVI JANEZEK (*zmagoslavno*): Deo gratias!—(*Ostolim.*) Hvalite še vi!

OSTALA TROJICA (*zapoje*): Deo gratias!— —

PRVI JANEZEK: Tako. . . Končano je.

ZA GOSPODINJE

Doba kumar je. Mnogo gospodinj jih sedaj naklada, in nemara jim bodo všeč sledeči recepti.

Če imate kumarice različne velikosti, lahko porabite majhne za koprove kumarice (Dill pickles), srednje za sladko kislo (Chunk pickles), večje pa za narezane kumarice (Sliced pickles).

S koprovi kumaricami ravnajte tako:

Umijte jih in pustite čez noč v čisti vodi.

Za 18 četrtin (kvartov) skuhaite 16 četrtin vode, funt soli, in malo žličico kocljevega praška (powdered alum). Kadar zavre, dodajte četrtinko kisa, pa ne kuhajte več. Na dno steklenice dajte nekaj kopra (dill), za kavno žličico celega popra, košček česnja, košček hrena, in košček rdeče paprike. Potem kumarice, na vrh pa še nekaj kopra. To polijte s pripravljeno tekočino in tesno pokrite.

Za sladko kislo operite 7 funtov srednje velikih kumaric in jih zrežite na precej debele kose. Posolite vodo tako, da bo plavalo jajce na njej. S tem polijte kumarice in jih pustite en teden, a zmešajte jih vsak dan. Potem jih odcedite in polivajte tri dni vsako jutro s svežo vodo. Četrty dan jih zopet odcedite in polijte z ne prehudim kisom, kateremu dodate za oreh koclja (alum). To grejte tri ure. Med tem pripravite sledečo tekočino:

- 1 četrtino (kvart) kisa,
- 3 funte sladkorja
- 1 unčo dišave, imenovane allspice,
- eno unčo zeleninega semena (celery seed),
- eno unčo kasije (cassia bud).

S tem polijte kumarice. Drugo jutro jih odcedite, ogrejte tekočino, v kateri naj bodo vse dišave v vrečici, in zopet polijte kumarice bodisi v manjših steklenicah, ali pa v večji kamnati posodi.

Za narezane kumarice vzemite 25 večjih ali srednjih kumaric, štiri čebule, zrežite oboje bolj tenko, posolite, pustite da stoji eno uro, potem pa odcedite.

Skuhaite in pustite tri minute vreti:

- 1 četrtino belega kisa,
- 2 šalici sladkorja,
- 1 žličico gorčičnega semena (mustard seed),
- 1 žličico zeleninega semena (celery seed),
- četrt žličice dišave imenovane tumaric powder.

Dodajte kumarice in pustite vreti še tri minute. Spravite jih v posode in tesno pokrijte.

Če imate na pol zrele paradižnike, lahko porabite zrele dele za solato, zelene pa lahko ocvrete ali opražite.

Kadar umivate okna, vam bo delo olajšano, če dodate enemu galonu vode šalico kisa (jesiha).

Zdaj pa žogo igrat. Pojdimo—počakaj, ti tam! Jaz grem prvi!

Odidejo iz garaže. Peti Janezek gre zadnji, držeč se za zadnjico. Tiho zase:) Kljub vsemu—videl sem, a ne vaše zabite Štorklje!...

POTEPUH KLIPAN (*se izvleče izpod kupa cunj v kotu, pogleda skozi vrata za petorico in se hudomušno reži*): Janezki so Janezki in ostanejo Janezki, dokler ne odrastejo!—

Kadar mlekar pripelje mleko, umijte vrh steklenice in jo čim prej spravite v ledenico. Mleko privlači pse, mačke in muhe, in vse te živali prenašajo nevarne kalli. Bolezni pa ne marate v hiši.

Mnogo mladih žensk sprejema vso svobodo, kakor da so jo vedno uživale vse ženske. Starejše matere se dobro spominjajo, kako je bilo, ko ženske niso imele volilne pravice, ko ni bilo višjih ženskih šol, ko so bili ženskam zaprti vsi poklici razen najnižjih, ko so jim moški sicer poljubovali roke, ampak jih v življenju šteli za nekaj nižjega. Treba je bilo mnogo in težkih bojov, preden so ženske dosegle, kar imajo sedaj. Pogled na fašistične in pol fašistične dežele v Evropi pa kaže, da se vsaka pravica lahko izgubi, če niso tisti, ki jo imajo, vedno na straži. To velja tudi za ženske. Boj za boljše razmere na svetu ni le zadeva moških; ženske so enako prizadete. In ker imajo mlade več življenja pred seboj, bi morale biti še bolj vnete od starejših.

Telesna lepota je vela, če je ne poživlja in ogreva notranja.

Obleka ni lepa, ker je draga ali pa po "najnovejši modi". Lepa bo, če imaš dober okus in znaš izbrati, kar ti pristaja, pa tudi če je najcenejše v prodajalni.

Ali kiti res počenja samomor? To vprašanje se je ponovilo, ko je pred kratkim zakrožila vest po časopisju, da se je v južni Afriki blizu Rta dobre nade 50 kitov zalelo v skalovje na obrežju, kjer so vsi poginili. Taki dogodki so se že prej večkrat opazili in tako je nastalo mnenje, da imajo kiti samomorilske nagone. Člani južno afriškega muzeja, ki so kmalu prišli, so izpraševali domačine, ki so znali kaj povedati. Slišali so razne povesti. Eden je pravil, da je morje par dni nenavadno močno fosforesciralo. Po njegovem so se kiti tega zelenkastega svetlikanja tako ustrašili, da so šli prostovoljno v smrt. Drugi je mislil, da je hud vihar zablital vodo tako, da jim je pesek prišel v oči in nosnice, pa so oslepel. Tretji je verjel, da so jih morski volkovi preganjali in jih pognali na breg. Nobena teh teorij ni mogla prepričati znanstvenikov. Fosforesciranje ne more biti morskim prebivalcem tuja prikazen. Morsko dno je tam sicer ponekod peščeno, toda kite so videli tam dva dni pred katastrofo, ne da bi jih bil pesek kaj motil. Morskih volkov je bilo v bližini prav malo, in še ti so bili premajhni, da bi bili mogli nagnati celo jato kitov v smrten strah. Ko je pretehtal vse možnosti, je prišel zastopnik muzeja do zaključka, da je najbrže vodja kitov izgubil orientacijo in v svoji zmoti zapeljal svoje druge v neprostovoljno smrt. Zakaj kiti so kakor ovce—kamor gre oven, tam gredo vse.

Njihova trnjeva pot

Milan Medvešek

Slovenci smo otroci majhnega naroda, naroda, ki je samo drobec med drugimi narodi, in ta drobec se je razčlenil na tisoče molekulov, katere je potreba za boljši obstanek razpršila po vsem širnem svetu: v Rusijo in Španijo, v Francijo in Nemčijo, v Afriko in Avstralijo, največ pa v Severno Ameriko.

Zedinjene države so velike—njih površina meri skoro 3,000.000 kvadratnih milj—in kadar Slovenec zaide v kakšen od Boga pozabljen kraj te ogromne dežele in sreča brata Slovence, se najprvo začudi, na to pa globoko začuti, da majhen narod ni majhen narod—je velik narod! Kadar pa pride naš rojak iz majhne naselbine v Cleveland, ameriško slovensko metropolo, pa je čustvo o velikosti majhnega naroda še bolj izrazito. Smo kakor oni pritlikavec, ki je dejal: "Res da sem majhen, toda močan kakor velikan!"

Ni nam zameriti, ker se tako počutimo, kajti s to našo samozavestjo je spojeno veliko trpljenja, veliko dela in žrtvovanja; za tem je napisana povest naseljenca, ki se bori sredi tujih šeg in tujega jezika, v labirintu, iz katerega vodi toliko niti, da skoro ne veš, katera je prava. Vendar skromni in nepokvarjeni narod dekel in hlapcev se ni ustrašil te poti, je pričel z žilavo vstrajnostjo graditi in se utrjevati v tujini.

Lepa slika, ki kaže delo in napredek našega naseljenca v tujini, je mesto Cleveland. Pred petdesetimi leti je bilo v tej naselbini samo nekaj slovenskih družin, danes pa trdijo nekateri najbolj patriotični rojaki, da nas je 50 tisoč. Toda v tem trenutku ni važno, koliko nas je, ampak kaj vse so naši preprosti naseljenci zgradili v teku kratke dobe, v teku dobrih tridesetih let.

Naši naseljenci so pričeli najprvo ustanovljati podpirne organizacije, kar je povsem razumljivo: varnost v primeru bolezni, nesreče ali smrti—in tako imamo danes v Clevelandu veliko število podpornih društev. Slovenska

narodna podpirna jednota jih ima blizu trideset, Slovenska dobrodelna zveza okoli štiri-deset, Slovenska svobodomiselna zveza osem, Jugoslovanska katoliška jednota deset in lepo število jih ima tudi Slovenska kranjska katoliška jednota. Poleg navedenih pa imamo tudi nekaj samostojnih podpornih društev.

Vse te organizacije, ki so narasle na tisoč in tisoč članov in ki imajo v svojih skladih veliko milijonov dolarjev, vodijo z malimi izjemami osebe, ki so imele samo elementarno šolsko izobrazbo, čestokrat niti štirih razredov ljudske šole ne, kljub temu pa so naše organizacije dobre, v mnogih primerih boljše kakor ameriške, ki jih vodijo veščaki z akademsko izobrazbo.

Vštric s podpornimi organizacijami in društvi so se razvijala kulturna društva. Ako vzamemo za primero Cleveland, vidimo, da imamo 12 pevskih odraslih zborov, sedem mladinskih, več dramskih društev, štiri čitalnice, tri socijalistične klube, tri slovenske šole, eno umetniško šolo in še mnogo drugih kulturnih in gospodarskih ustanov.

Vse kulturno in društveno življenje se vrši v naših narodnih domovih, ki jih imamo v Clevelandu in okolici nič manj kakor sedem. V njih se vrše seje, prireditve, šole, umetniške razstave, predavanja in ne vem še vse kaj. Posebno živahno je v Narodnem domu na St. Clair Ave. V njem je polno življenja; vse se giblje in premika, od ranega jutra do pozne noči, dan za dnevom, večer za večerom.

Ako bi primerjali našo kulturno in gospodarsko moč mestu Mariboru, ki ima približno toliko prebivalcev kakor slovenski Cleveland, bi videli, da ostajamo daleč za njim, toda če pomislimo, da smo mi samo drobec majhnega naroda, od majhnega drevesa odlomljena veja in da naši otroci niso več naši, tedaj lahko rečemo brez vsake "rojakoljubarske" sentimentalnosti, da smo na visoki kulturni in gospodarski stopnji.

Da, veliko je zgradil in še gradi naš pre-

prosti delavec, naš bivši hlapec in naša bivša dekla iz domovine!

Kdo izmed nas ne pozna teh pridnih mravelj, ki nosijo breme, večje kot so sami? Vsi jih poznamo, saj jih neprenehoma srečujemo v narodnih domovih, na društvenih veselnicah, na cesti in drugod.

"Ali se udeležiš naše prireditve?" te nagovore, nato pa že ponujajo vstopnice za koncert ali kaj podobnega.

Težko se jih je otepsti. Vstopnice prodajajo s tako vnemo, kakor da dobe za vsako dolar provizije. In kadar spoznajo, da si eden izmed onih, ki se jih ne znajo otresti, so ti zmerom za petami. Danes iščejo nove naročnike za kakšen delavski list ali časopis, jutri pobirajo prispevke za španske lojaliste, pojutrišnjem darove za nesrečnega rojaka, ali za pogorelce iz njegove rojstne vasi ali morda za novo cerkev ali pa kulturni vrt. Toda, to je samo majhen del njihovega dela za narod ali za človeštvo v splošnem. Prideš na prireditve in vidiš, da isti ljudje strežejo za barom, letajo sem in tja, kakor da jim bi gorelo za hrbtom, glasno prodajajo potrošne listke, ali pa z nervozno naglico spreminjajo kulise na odru, maskirajo igralce, ali režirajo igro, če niso sami v igri.

Tudi to je samo majhen del njihovega kulturnega dela. Kdo pa vrši predsedniško, tajniško in drugo delo pri raznih organizacijah? Zopet oni! Mnogi izmed njih pripadajo štirim, petim organizacijam, in pri enem društvu vrše predsedniško "čast", pri drugem tajniško, in seveda: veliko "šarž"—veliko dela, veliko požrtvovalnosti! Na vrhu vsega tega pa morajo pisati v časopise, da privabijo čim več naroda na svoje prireditve. Pisati dopise jim je še najbolj težko delo. Njih roke so utrujene od dela in v pisavi niso bili nikoli posebno vešč, toda hočeš nočeš, pišejo vse eno. Ako pa se zgodi, da urednik zavrže njih dopis ali ga morda po nesreči izgubi, je bil ves trud zaman.

Ko človek premišlja o njih trudapolnem delu, se nehote vprašuje, kaj je njihovo plačilo? ... Odgovor je negativen. Plačila v devetdesetih primerih ni, marveč sama izguba!

Naj navedem samo nekaj negativnih točk društvenega in kulturnega delavca:

Ker prodajajo vstopnice in podobne stvari,

jih morajo tudi kupovati—roka roko umiva.

V njih družinah je pogostoma prepir. Njih žene rade tarnajo: "Zakaj sem te vzela, ko te ni nikoli doma; otroci te niti dobro ne poznajo."

V tovarni niso posebno dobri delavci; med delom premišljajo o sejah in zgodi se, da radi tega premalo producirajo. Brez dvoma je radi tega že marsikateri izgubil delo. Tu in tam se kateri tudi potolče. Nekdo mi je pripovedoval:

"Zadnjo nedeljo sem govoril na neki društveni slavnosti. Ves zaspan in utrujen sem drugo jutro premišljal pri delu, kaj sem prav za prav govoril, ko me stroj nenadoma ugrizne v prst. Malo je manjkalo, da ga nisem izgubil."

Lahko bi navedel še več podobnih slučajev, toda čemu, ko vemo, kako se godi. Vemo, sem dejal. ... Samo nekateri vedo, ne vedo pa tega oni, ki so že mnogokrat izrekli nepremišljeno in krivično sodbo nad njimi, češ, zato so aktivni pri društvih in narodnih domovih, da si napolnijo prazne žepe. V resnici pa je prav nasprotno!

Pred kratkim sem poslušal neko našo zelo požrtvovalno društveno in kulturno delavko, ko je pripovedovala, da bi imela lahko lepo hišo, ne le hišico, ako bi se ne brigala za naše kulturno življenje—"vseeno", je hitro dodala, "popolnoma nič se ne kesam, da nimam velike hiše. Kaj pa bi danes bili naseljenci, ako bi vsi počivali in se ne bi nihče briga za kulturo in izobrazbo? ..."

So še druge neprijetnosti, ki so jim naši javni delavci izpostavljeni. Marsikateri je storil sto premišljenih korakov, a radi enega samega, nepremišljenega se je, kakor pravimo, "ubil" v javnosti. "Stvar, organizacija, akcija je propadla, ker je bil *on* zraven, ker jo je *on* vodil," in tedaj smo zelo radodarni z besedami kakor so "reakcionar", "materijalist", "demagog" itd. Smo pač podobni oni množici, ki vedno drži z zmagovalcem, dočim je pripravljena premagancu stopiti na vrat. Well, smo pač ljudje! ...

In vendar, oni, ki so zašli na trnjevo pot, oziroma v aktivno društveno in kulturno življenje, ne morejo več s te poti in ne gredo v blaženi "pokoje" kakor sto in sto drugih. Vse karte padajo v njihovo škodo, a vse eno ne prenehajo z igro. Res da v trenutku razočaranja radi govore, "še do novega leta bom akti-

ven, potem pa bom vse skupaj pustil," toda ob letnem obratu niso le še na svojem mestu, ampak si rok svojega umika v "pokoj" ponovno podaljšajo in si nalože celo več dela.

Da, to so ljudje, ki so pripravljeni vse žrtvovati za svoje ideale, za izboljšanje človeške družbe. Oni niso srečni, ako neprestano ne delajo, po dnevi in po noči. Edino plačilo, ki ga dobe, je notranje zadoščenje in s tem uveljavljanje svoje individualnosti, posebno tedaj, ko vidijo, da njihovi žulji kale. S sveto pobožnostjo se ozirajo po svojih zgradbah in ponosno govore: "*Glejte, ta dom smo zgradili mi, ta dom je sad našega dela!*"

Da, v naših narodnih domovih, v naših

KAJ JE "IRAN"?

Marsikateri čitatelj dnevnih listov se je že včasih popraskal po glavi, ko je v kakšnem članku ali poročilu naletel na ime "Iran." Po svetovni vojni je prišlo v rabo toliko novih geografskih in političnih imen, da si človek s svojim šolskim znanjem ni mogel skoraj nič pomagati. Ampak Irana ni bilo med temi novimi izrazi. Komur je v spominu še kaj šolskega zemljepisja, mu pride morda v glavo Iranska gorska planota tam nekje v Aziji, toda razumevanju vesti o dogodkih v Iranu, o kakšni iranski pogodbi ali podobnem, tudi to ni pomagalo. Pa vendar je to v nekakšni zvezi. Dve leti je, odkar so nekdanjo splošno znano Perzijo, ležečo na iranski planoti, prekrstili v Iran.

Zgodovini je ime Perzije kaj dobro znano. V starem veku je bila njena vloga v Aziji velika. Stari Grki so imeli mnogo izkušenj z njo, med tem mnogo hudih. S tega stališča ne bi imela nobenega vzroka, da bi se sramovala svojega imena. Zdi se pa, da bi njen sedanji vladar, ki je kljub parlamentarni obliki vlade tudi nekakšen diktator, rad pretirgal kolikor mogoče več vezi s preteklostjo in s tem rešil deželo tujega, zlasti evropskega vpliva.

Sedanji Iran obsega okrog 628,000 četvornih milj in ima približno 12 milijonov prebivalcev. Na čelu vlade je šah Reza Palevi, ki je bil kronan 25. aprila 1926, ko je bil prejšnji šah, Sultan Ahmed, medtem ko je potoval po Evropi, odstavljen. Priznati je treba, da je od onega časa dežela precej napredovala in se na nekaterih poljih otresla tujega pritiska. Zgradila se je železnica od turške do baludžistanske meje, drugo pa grade od Kaspijskega jezera do Perzijskega zaliva. S tem se misli Iran tudi gospodarsko postaviti bolj na svoje noge. Vendar pa se ne sme pozabiti, da je industrija šele v povojih in do zaželjega moderniziranja še dolga pot.

V Alaski in Sibiriji živi neka mala črna ribica pod vlažnim mahom tundre. Kadar pritisne hudi severni mraz, ta živalica zmrzne. A to je ne ubije. V tem stanju ostane do arktične spomladi, tedaj se pa staja in je prav tako živa in zdrava kakor prej.

V srednji Afriki so pred kratkim našli pse, ki jih domačini imenujejo basendže. V vsakem oziru pripadajo te živali pasjemu plemenu. Kar pa nasprotuje vsem pasjim navadam, je to, da se umivajo, in kadar se basendži ujezi, skrivi hrbet kakor maček.

podpornih organizacijah, v našem kulturnem življenju se zrcali moč, pridnost in vstrajnost bivšega hlapca in delavca iz stare domovine. *Prav te osebe so tudi postavile temelj naši novi kulturni organizaciji, Cankarjevi ustanovi.*

Vsem opisanim kulturnim delavcem gre vsa čast in priznanje in prav tako vsem onim, ki sicer niso v ospredju, vendar pa ob vsaki priliki posegavajo v svoje žepe in tako pomagajo riniti naš težko natovorjeni "kulturni voz" po strmem klancu lepšemu in svetlejšemu življenju nasproti. Dokler jih imamo med nami, se ni bati, da bomo umrli. Da bi še dolgo živeli!

Leta 1939 bodo imeli v New Yorku svetovno razstavo. Seveda ne v mestu samem, temveč na Long Islandu blizu Flushinga, na ogromnem prostoru, kjer je bilo še pred kratkimi leti neblago dišeče močvirje.

New York se rad postavi, in to pot se mora, če hoče kaj doseči, zakaj beseda razstava sama ob sebi ne pomeni nič izrednega več. V Parizu imajo letos razstavo, o kateri pravijo, da ni od muh. V Ameriki smo zadnja leta imeli razstavo v Philadelphiji, v Chicagu, v San Diegu, v Texasu dve, in še imamo eno v Clevelandu. Torej je treba zavihati rokave. In zdi se, da so to storili v New Yorku. Na razstavi hočejo imeti kaj zelenega, mnogo zelenega. Če ima kdo izmed nas kosček zemlje pred hišo ali za hišo, pa ljubi drevje, gleda, da dobi kaj mladega, kar se bo rado prijel, in gre na delo v jeseni ali pa zgodaj spomladi, kadar korenine "spe"; potem zaliva in opazuje, opazuje in zaliva, dokler ne začne poganjati, in je prepričan, da je živo in zdravo.

Tam seveda ne morejo ravnati tako. Leta 1939 mora to drevje že dajati senco, torej ne bi bilo z mladikami nič. In samo lepo drevje hočejo imeti. In mnogovrstno mora biti, hrast, javor, breza, sikamora, bor, jelka, smreka i.t.d. Zato iščejo posebni skavti po vsej deželi najpopolnejše drevje, ki ga morejo najti. To se potem izkoplje z največjo pažnjo, z vsemi koreninami in z vso zemljo, se trdno poveže z jutovino, dvigne na tovorni avtomobil, zavaruje, da se ne bo kaj polomilo, in odpelje v New York. Tam je za vsako drevo že pripravljena dovolj velika jama—večinoma so drevesa do 60 čevljev visoka, do 25 ton težka, in zemlja okrog korenin je do devet čevljev debela—v te jame jih spuste močni stroji, a delavci jih naravnajo, pričvrstijo s trdnimi žicami, pokrijejo korenine, napravijo nad njimi nekakšen krožnik iz zemlje, in ta se napolni z vodo. Na ta način hočejo presaditi deset tisoč dreves.

Znano je, da se slon ne boji nobene živali tako, kakor male miši. To pa zato, ker mu šment lahko zleze v rilec in po rilec v glavo, kar ima za posledice strašne bolečine in smrt.

Nekatere divje race, če so ranjene, se rajše utope, kakor da bi se dale ujeti.

Anna P. Krasna: Zlata postelja

"Tinica, ali si zadovoljna, kakor sem uredil? Ali ti ugaja tvoj—dom?"

—Dom... saj res, to je bil njen dom, njen bodoči dom... njen nocojšnji dom. Čudno jo je spreletelo... rada bi slišala spev fantov pod okni, pa ji je odmevalo v ušesih napol pijano, neubrano prepevanje svatov, ki so odhajali v noč po blatnih, razrovanih potih. Domov so odhajali, v lesene hišice, v mračno osvetljene, hladne sobe k počitku... Zbolelo jo je, toda spomnila se je, da bi svetla postelja, pajčolan in bela oprava pomenila bogastvo v skromni bajti. Sklenila je v trenutju mehko-bolestnega občutja, da bo skušala biti veliko-dušna, hvaležna in zadovoljna. Ozrla se je proti njemu, ki je čakal odgovora in je dejala tiho, skoro boječe:

"Lepo si uredil." Potem je stopila do zrcala nad predalnikom in se je za hip zagledala v belo nevesto pred seboj. Hotela si je za vedno zapomniti ta obraz, ki ga je nosila nocoj. Čutila je podzavestno, kakor da bo to noč izginil, kot je izginilo vse, kar je lebdelo za daljnimi obzorji mladostnih prešernih sanj, zakaj to je bil vsekakor cilj, za katerim je hitela... to je morala biti tista sreča, ki je vabila... sreča, o kateri čakajo pisma doma.

Odložila je cvetje, pajčolan, vso belo opravo, ki je dajala temu dnevu prazničen značaj. On je odšel iz sobe in jo pustil samo. Čital je njene misli, uganil njen prikriti dvom in strah. Bila mu je hvaležna. Vedela je, da čaka pri vratih, da posluša, kdaj leže, da ga morda pokliče. Ali odločiti se ni mogla. Mraz jo je stresal, utrujenost jo je premagovala, mehka nova postelja je vabila, pa je vendarle dolgo stala ob vzglavju in se skušala vživeti v resničnost trenutka in dneva. Potem je pokleknila in molila. Ne zaradi Boga, ne radi vere vanj, ampak zato, ker je čutila, da je to trenotek, ki se ne povrne nikdar več in na katerega se bo morda ozirala, ko bo že daleč na poti, ki jo je danes nastopila. Če bi znala, bi morda zapisala žalostno lep verz, ali stavek, ki se zapiše zgolj v trenutku globokih in razdvojenih občutij... a molitev je ležala najdalje od

vsega vsakdanjega v njeni duši, zato je molila.

— — — —

Zjutraj, ko je postiljala posteljo, je posijalo zimsko sonce v sobo in se igralo z bleiskom novega zrcala nad predalnikom, z zlato rumenim sijajem postelje, ki je bila v jasni luči dneva še vse lepša, kot prejšnji večer v medlem polmraku žarnice. Nekaj toplega ji je seglo v dušo ob pogledu na tiho, majhno in njej sami namenjeno domačijo. Stopila je v kuhinjo in v izbo zraven, se ozrla po pisani preprogi na tleh, sedla na rob zelene zofe, potegnila nov stol od mize sredi sobe ter pogladila z roko novo svetlobo. Vse to je bilo njeno... njena bala, ki ji jo je podaril ženin sam; celo zavese, snežno bele in čipkaste, je dal obesiti na skromna okna, le da bi ji pokazal, kako zelo jo čisla, kako bi jo rad osrečil. Ljubila ga bo, mora ga ljubiti, saj je tako dober... in vsak dan mora v črni rov, kjer preti smrt vsako minuto. Zasmilil se ji je in nenadno se je zbala zanj, zaželela, da bi se skoro vrnil z dela in se z njo veselil domčka, zanjo napravljenega. V duši je sklenila, da bo srečna, da pozabi na glodajoče razočaranje, ki je bilo njen drug od prve ure bivanja v novem svetu. Kaj pa bi bilo življenje doma? Kako bi ji bilo? Kakor materi, kakor vsem ženam, ki so s poroko podpisale pogodbo skupne borbe za borni kruhek... Kaj je končno koristilo katerikoli vse praznično, sentimentalno prepevanje fantov na predvečer poroke? Praznik je tako hitro minil... težave so imele srnje noge. O, malokatera bi se dobila, ki bi si ne izbrala rajša tega, kar je dobila ona. Srečna je, pa se ji hoče nespametna duša cmeriti, namesto da bi prepevala!

V zavesti zadovoljstva in sreče se ji je naenkrat porodila misel, da mora komu izraziti svoja nova občutja, jih deliti s kom, ki bi se veselil z njo, blagoslovil njeno srečo s prisrčno so-radostjo. Zahotelo se ji je, da bi imela mater blizu, ali sestro, ali vsaj zvesto prijateljico. Ko pa se je vnovič, z navalom domotožja in občutjem osamelosti zavedla, da

nima nikogar, da so vsi ostali v starem svetu, je premagala boleost, poiskala papirja in črnila ter pisala pismo materi. Radostno, svatbeno pismo. Nobene besede o puščobi kraja, o lesenih kolibah, ki so jim pravili hišice, o življenju, ki se je z nerazumljivo negotovostjo majalo izmed dveh svetov. Kaj bi materi vse to? Samo zmedlo bi jo in bi mislila, da je njena Tinica nesrečna... Ko se bodo prilagodile oči, se bo zdelo vse prav, in ko bo Matija prihranil dovolj, bosta imela svojo hišico in ne bosta nikdar več živela v kompanijskih kolibah.

Vse misli so se spojile v gladko, ravno in z jagnjedi obsenčeno cesto bodočnosti, zakaj v vsa okna je sijalo sonce. Tinica je s pismom v roki še enkrat ugotovila, da ni pretiravala, da je vse to zares njeno, da se postelja sveti, kakor zlata, da so zavese kakor stkanje iz belih meglic, da kuha na svetli peči—same dobre stvari. Spomnila se je, da je kuhala še prav malo—saj je komaj odložila nevestin venec—pa, kadar pismo doseže mater, tudi to ne bo več laž. Prav brez skrbi lahko zgane v pismo zlati žarek današnjega sončnega občutja, pramen zlato-rumenega bogastva postelje, v kakršni ni mati še nikdar počivala.

Zalepila je pismo in od postelje je bil odluščen prvi žarek.

Ko so se oči že zares sprijaznile s pusto okolico kraja, ker je bila šla mimo pomlad, poletje in mirna, skoro prijetna jesen, je ležalo poleg Tinice v postelji drobno bitje. Matija je bil vesel in ni vedel, kako bi se zahvalil sladki mladi ženi za krepkega fantka—Tinica pa je mislila, kako rada bi mu zaupala, da je našla vso iskano srečo, da mu je hvaležna za vse ž njim preživljene dni. Vse kar je bila sporočila materi, se je izpolnilo; srečna je, ker je hotela biti srečna, ker ni pustila, da bi jo bili zagrnili globoki dvomi s temnimi oblaki notranje razdvojenosti.

Z resničnim občutjem zadovoljstva in mlade materinske sreče je sporočila materi novico o vnučiču. Besede so se bleščale v žaru toplega sonca, ki je te dni sijalo na nebu njene sreče. Nič ni štedila zlatih žarkov; bilo ji je le žal, da jih ne more povezati cel snop in poslati domov. Vsa skromna vasica naj bi se kopala v zlatem odsevu njene najdene sreče.

V malem domu sonce nove sreče sploh ni

zahajalo z večeri. Sijalo je brez prestanka—iz njenih, iz njegovih oči. Ko so se zatisnile oči, je izšlo nemudoma v zarjeh sanj za bodočnost malega. Tako droban je bil, toda ves svet se je izpremenil v ničevega palčka spricho njega. Nad Evropo so se zgrinjali strašni oblaki vojne, toda Tinici je bilo v resnici le hudo, ker ni več mogla sporočati materi o veliki sreči, ki jo uživata z Matijo ob svojem malem zakladu. Matija je prebiral novice, je razburjen sledil poteku vojnega požara, ki se je širil po Evropi; ali mali Frankie je nudil vsak dan nepopisne dražestne užitke, preko katerih ni bilo mogoče stopiti z resno moškim korakom. Evropa je bila zdaj daleč, domovina je tičala tam nekje sredi zubljev, mali je bil tu, njegova svilenomehka toplota je grela lica in srce, njegovi prvi, omahljivi koraki so vzbujali pri srčno veselje; prve besede so bile čudo, katerega ni mogel nadkriliti noben svetovni dogodek. Naj se je zgodilo v Evropi karkoli, naj je zmagala ta ali ona armada, vse je bilo komaj površno pomembno in na tihem se je Tinica veselila z Matejem vred, da je ostala domovina daleč za morjem. Vojna ni grenila njune sreče, ni vzela belega kruha z njune mize, ni ogrožala njunega doma. Svojci, ki so ostali v domovini, niso bili več tako dragi, odkar je prišel mali. Bilo bi jima hudo, zelo hudo, če bi se jim prehudo godilo, toda misli na to niso motile njunega novega življenja.

Vojna je prinesla celo up, da zavlada v Ameriki blagostanje. Evropa je žrla meso, kri in jeklo, Amerika pa je lahko zalagala nenasitno žrelo vojnega zmaja evropskega.

“Še pomogla si bova,” je dejal Matija, “čeprav nerad vidim, da izhaja nada v boljše dni iz te krvavitve. Nisva midva kriva, da se ljudje more, niti ne moreva ustaviti morije. In končno je menda le res, da je vsaka nesreča nekemu v srečo. Evropska groza obogati Ameriko, in nekoliko drobtin doseže morda tudi nas. Lasten dom morda ni več tako daleč...”

Tinica se je nasmejala. Z občutjem globoke ljubezni do domovine in svojih je želela, da bi se vojna žetev končala; še globlje pa je tlelo v skrbno prikritekotičku hrepenenje, stremeče predvsem za srečo bitja, ki je zanjo stalo nad vsem, kar se je dogajalo po širokem svetu. Kakor ni njena misel nikoli izkušala prodreti do izvira zlato rumenih žarkov po-

stelje, pred katero je bila privedena kakor otrok pred novo igračo, tako ni zdaj mogla zajeti zmisla tihih očitkov, ki so se oglašali v duši ob misli na domček, ki bi ga omogočila nesreča krvaveče domovine evropske. Od tistega večera, ko je odložila cvetje in pajčolan ter sklenila, da bo zadovoljna, hvaležna in srečna vzlic vsemu, so se njene misli ogibale vsega, kar bi vedlo v poglobitev. Počasi, stopnjoma jo je osvojevala plitkost kolib. In mali je rastel... vojna je divjala... iz enega leta v drugo.

Ob koncu vojne, ko je zopet pisala materi, je bil na poti že tretji otrok, a življenje ni bilo zato nič manj prijetno. Matija je služil dobro, bila sta v lastnem domčku, na katerem je bil sicer še dolg, ali koga je skrbel tisočak dolga v tistih časih! Ne, niti omenjati ni bilo vredno materi. Amerika je bila na nogah, je gradila, se je pomikala nasproti še boljšim časom, samo črnogledi ljudje so prerokovali polom, ki naj bi neizbežno sledil dobi nezaslišanega blagostanja. Matija je bil prepričan, da je polom še daleč, Tinica pa sploh ni razumela besed o gospodarskih zakonih. Zanj je obstajala nova dežela v okolici, v katero je prišla. Odkar se je preselila z družino v lastno hišico, je menila, da je zdaj tu stalnost, neodvisnost in varnost življenja. Niti na misel ji ni prišlo, da se kaj lahko ustavi obrat v črnih roveh, o katerih ni vedela nič, ker so ji bili pomembni samo toliko, kolikor je bilo od njih odvisno njih življenje. O stavekah, ki so se pričele širiti, ji ni bilo znano nič. Če je vzela v roke list, ki ga je dobival Matija, je čitala podlistke, povesti in domače novice, in še zato ni bilo vedno časa. Malčki so pobirali njen čas, omejevali njen miselni krog, da se je ožil bolj in bolj, dokler ni bil svet s svojimi obsežnimi vojnimi in povojnimi dogodki skoro docela izključen iz njenega zanimanja.

In lahko se je izključil svet iz obzorja misli v kraju, kjer so se nad napol opušeni nizkimi hribi, z mrkimi vhodi v rove in z dolgočasnimi kupi sajastega kamenja, skoro vse leto plazile vlažne megle, zdaj više, zdaj niže, a včasih se skrivale po ostankih izsekanih gozdov. Kar je bilo kdaj divje lepote v tem samotnem kraju, je padla pod človekovo sekiro. Drevo za drevesom je žrtvovalo zeleno

krono, deblo za deblom je izginjalo v črnem podzemlju, da se niso zrušile načete plasti na glavo človeka, ki je stikal za bogastvom zemeljskega telesa.

Hišice, ki so zrastle sredi puste pokrajine v pestro vasico, so le malo blažile mračno sliko. Pač je vsak graditelj postavil svojo mejo, in za ograjami si je vsak po svoje izkušal ustvariti majhen svet, ki ni imel nič skupnega s kolibami, rovi in razdrto pokrajino. Tinica je bila prepričana, kot vsi drugi, da je dobil kraj drugo lice, da je postal prijaznejši, da ni bil res tako daleč od sveta. Saj je bila blizu pot v šumnejši in širši svet; lahko bi šli vanj, če bi hoteli, kadarkoli bi se jim zljubilo. Ali čemu bi hodili, ko je postal njih kraj tako domač in topel. Ko se je dalo mirno živeti na svojem; ko so se oči prilagodile in se je zdelo vse prav in naravno.

Cesta, z jagnjedi obsenčena, se je vila kar naprej in naprej, kakor da ni sploh bilo nikjer obronkov, za katerimi bi le za hip zatono sonce prazničnih poročnih misli. Ljubezen, ki je ni bilo v srcu na dan poroke, je zdaj razigrano objemala mala bitja z veliko nežnostjo. Matija je bil prepričan, da ga je njegova nevesta vzljubila, kakor je bil upal. Saj je bila tako vesela in srečna mati. In Tinica je v ljubezni do malih videla ljubezen do njega, ki jim je bil oče. Pozabljala je na občutke, ki so jo bili odvrčali od ženina, od poroke, ker njeno srce ni bilo toplo zanj, ni hotelo soglašati z željo onih, ki so ji odprli vrata v deželo prilik in sreče in so jo tudi hoteli nemudoma osrečiti—z ženinom. Vse je bilo zgolj izrodek prešernih sanj mladosti, ki so letale za daljnimi obzorji, in so bile razočarane ob spoznanju, da leže tudi za širokimi obzorji ozki svetovi.

Nesmisel! Kako razumna je bila, da je zatrla tihe očitke bedastega sentimentalnega srca! Ako bi jih ne bila, bi bili že davno zbledeli zlati žarki skrbno stkane sreče.

Glas o stavki je šel po deželi kakor grom, ki se vali iz ene goste sivine v drugo. Vase zaprta drobna selišča so bila plašna, so začutila osamelost in tesnobo, v katero jih je stisnilo delo. Možje premogarji so ostajali doma. Žene so jadikovale, ker je bil dolg na hišicah, ker so otroci hoteli jesti. Unija pa je bila brezobzirna. Baroni premoga morajo pri-

stati na zahteve, premogarji morajo stavkati, ali pa zdrsnejo nazaj v staro tlakovanje.

Unija mora zmagati! Vsi, člani in nečlani morajo v boj za unijo! Tekli so meseci in stavka z njimi. Neunijski premogarji so stali v močnem številu ob strani unijskih—zmaga prinese sadove tudi njim. Vsi govorniki in organizatorji so tako poudarjali. Matija je z drugimi vred sledil klicu organizacije, je stavkal dolgih šest mesecev; je zaostal z odplačevanjem dolga na hišici, se zadolžil v trgovinah. Tinica nekaj časa vsega skupaj ni mogla prav razumeti. Čemu bi stavkal za druge? Kakšna Amerika je to? Mar ni tu vsak zase, vsak svoj gospod, da dela, kakor mu ljubo in kakor more? Prvič v osmih letih skupnega življenja je bila pikra, nejevoljna, je zahtevala od Matije pojasnil, ki jih končno vendar ni razumela. Čutila je le, da se podira njen sončni svet, da je neka skrita sila izruvala sušeteče jagnjedi ob ravni cesti... zabrisala sled ceste same.

Življenje je kazalo svoje temnejše strani in trdo preizkušalo ljubezen, zgrajeno na temelju gmotne udobnosti, na blesku zlatih žarkov, na belini meglice, ki jih lahko razprši vsaka sapica, kaj šele viharji, kakršni so hruli po premogarskem svetu. Z kolikih dotlej srečnih domov je naenkrat izginilo zadovoljstvo, se razpasel prepir in sovraštvo. Trpljenje, požrtvovanje, pomanjkanje ni bilo unijsko ne neunijsko, ampak je dušilo vse na lastno pest in ni hotelo razumeti velike misli o zmagi, bratstvu, skupnem boju za skupne pridobitve. Kakor tihotapci so lazili nazaj na delo omahljivci, ki niso mogli več prenašati domačih očitaj, ker niso dobili nič več na vero in nobene pomoči od nikoder. Vztrajni pa so jih zmerjali s skebi, garjevci, grintavci. Spopadi med stavkarji in "skebi" so bili skoro na dnevnem redu. Žene stavkarjev so obmetavale stavkokaze z gnilimi jajci, mehkimi paradižniki in tudi s tršimi predmeti. Laže je bilo tako prenašati težki čas.

Tinica, ki je bila predvsem zaverovana v svoj domček, bi bila rada videla, da bi se tudi Matija vrnil na delo. Matija pa je, prvič odkar sta bila skupaj, pokazal voljo in se rajši boril, kot da bi se vdal ženinim očitkom ali nasedel vabam kompanije. Rad je služil denar, rad bi bil nadalje odplačeval mesečne

obroke na dom—a ne s skebanjem. To ni bila evropska vojna, ki je bila daleč in katero je človek lahko sodil, kakor je že hotel; tu je bil na kocki kruh premogarjev in njihovih družin. Tu je šlo za pravice, ki se pridobe in zavarujejo le z bojem.

Zakaj ne more Tinica tega razumeti! Jezilo ga je in učil jo je, kakor otroka: "Zakaj naj bi te ubogal in šel delat, ko pa s stavko lahko pridobimo neizrečeno več za vse skupaj? Daj si vendar v glavo, da je vojna minila in da so začeli gospodarji zopet postopati kakor v starih časih. Plače trgajo, pri tehtnici kradejo, za mrtvo delo nočejo plačevati, za varnost premogarjev jim je vsakega dolarja škoda. Ali ne vidiš, kako je vse zasoljeno v kompanijskih trgovinah? In v kolibah še zmirom pobirajo medvojno najemnino. Po vsem premogovnem kraljestvu je tako ali pa še slabše. Kdor ima kaj poguma, pride na črno listo... To je boj vseh za vse. Če nismo združeni, ni varen ne eden izmed nas. Tinica, glavno ni, da človek dela; glavno je, da z delom zasluži svoj pošten kruh, za tega pa se je treba boriti. Ti nisi okusila v Ameriki še nič hudega, to je prva delavska borba, ki jo občutiš. Jaz sem se klatil po Ameriki precej, preden sem srečal tebe, in lahko bi ti povedal mnogo o trdem življenju naših delavskih žen v novi deželi, pa so bile pogumne kakor pionirke in so premagale z možmi in otroci vred mnogo kriz."

Tinica se je trmasto zasmejala in zbodljivo vprašala: "Kdo pa se potem krega po hišah, če je bilo res toliko korajže?"

"Nekaj se je izpremenilo med vojno, ko nikdar ni bilo dovolj premoga in so dolarji redno dotekali. A prepirajo se končno tudi ne povsod, ne tako, kakor bi se ti rada prepirala z menoj. Pet mesecev nisem prinesel plače in si vsa izpremenjena! Zakaj se ne bi potrudila, da potrpiš na lepši način? Vse se izteče dobro. Potem pa nas bo sram, da nas je nekoliko preizkušnje tako pahnilo iz tira. Osem let sva živela tako lepo, da so nama vsi zavidali, zdaj se že nasmihaajo."

"Da," je dejala Tinica pikro, "saj to je, kar me draži; pravijo, da si mi kupil "zlato" posteljo, zdaj pa ti niti kredita nihče ne da. Z vrta živimo, kakor ostali."

Matijo je razkačilo:

"Tedaj bodi vesela, da sem ti kupil vrt, nehvaležnica!"

Ni hotel žaliti, ni se rad jezil, toda na vse njegove dnevne prošnje, na vse potrpežljivo poučevanje je dobival en sam, vedno enak odgovor: Očitke. Zdaj mu je bilo dovolj. Zaloputnil je vrata in se izgubil za hišo. Pozno v noč se je vrnil pijan. Tinica se je zgrozila. Spomnila se je, kako je bila srečna osem let, ker je hotela tako; zdaj ni več hotela, in—je bila nesrečna. Zgrabila jo je neznana bolečina, ki je tičala od kdovekdaj v duši, in v oči so privrele solze. Nobene besede ni rekla, samo solze so tekale, kakor bi se ne mislile ustaviti nikdar več. Matija pa je sovražil solze. Prijel jo je za ramo in vprašal: "Čemu se jokaš? Ker sem se opil?"

Ni mu odgovorila, ni ga pogledala, solze pa so lile nevzdržema.

"Nehaj!" je zavpil Matija. In ko ni nehala, ker ni mogla ustaviti solz, dolgo zadržanih in udušenih, se je raztogotil in je udaril po zlato rumeni postelji, da je odletel kos lepe rumene povlake in se je pokazala črnina, pusta in mrka, kot čas sam. Tinica se je sredi solz zastrmela vanjo, in bolečina, ki je tako nenadno planila na dan, je zarezala globlje, do tam, kjer ni več solza, samo trpko, globoko spoznanje.

Zlato rumena skorja se je razsula po tleh, medlela v drobnih žarkih, po katerih je teptala Matijeva srdita nogo...

Po šestih mesecih stavke so unijski premogarji izvojevali nekaj tega, kar so bili zahtevali. Neunijski so ostali na dežju; nekaj obljub, tu pa tam neznaten priboljšek, a nič zagotovljenega. Črne liste so se zopet polnile povsod. Matija je po šestih mesecih stavkanja izgubil vsak up, da dobi še dela kjerkoli pri stari kompaniji. Dom, za katerega je delal in štedil v boljših časih, je izgubil vsak pomen zanj... brez dela ni doma. Tinica je imela morda prav, Tinica, ki ji ni bilo nič, če propade ves svet, da le ostane nedotaknjen njen dom... za njene otroke.

Koklja, je pomislil Matija, ne spravlja pod svoje peroti več kot svoj zarod, človek pa je včasih velikodušno naiven... rad bi spravil na varno ves svet, a nazadnje mu v zahvalo odstrižejo—perot. Razočaranje nad žalostnim

izidom stavke mu je zagrenilo voljo. Osamljen v stremljenju za ohrano družine je zdaj zbral svoje stare izkušnje in šel iskat delo drugam.

Tinica je ostala z otroci doma in čakala. Mirno in skoro vdano se je sklonila pod udarcem, da se je čudil celo Matija, ki je pričakoval, da bodo očitki podvojeni, potrojeni. Pričakovala je četrtega otroka in tudi nad tem se ni več jezila. A tudi njenega sladkega smeha ni bilo več. Z otroci je bila strožja, često nestrpna. Čez noč je izginila iz nje slednja sled dekleta, ki je nekdaj bila Tinica.

Matija se je vrnil s pota z novico, da se bodo selili, in tudi to je Tinica sprejela ravnodušno. Njen dom se je podrl do tal, in zdaj ji je bilo vse eno, kam pojde. Matijeve nade, da bosta dom čez leta rešila in se vrnila, ko bo pozabljena stavka, niso ogrele njenih upov. Nič več ni zaupala Ameriki, ki jo je tako grdo prevarila, ociganila za življenje. Za kratko dobo navidezne sreče je položila na žrtvenik vse svoje življenje. Mislila je bila, da je bila žrtev vredna svetlega blagoslova, ki je sijal v zlatih žarkih... pa je bilo vse le prevlečeno z varljivo zlato skorjo.

Kompanijske kolibe, v katere so se naselili v novem kraju, so bile za spoznanje boljše od onih, v katerih je Tinica preživela prve sončne dneve svoje sreče, a kraj sam je bil prav tako pust, če ne še pustejši od prejšnjega. Ljudje pa so bili čisto drugačni. Moški so pili, preklinjali "bosse", štokljo, ki je zmirom nosila otroke, in mizerijo, ki jih ni nikoli izpustila iz svojih klešč. Tu ni nihče mislil na dom, vsak je le želel prihraniti toliko, da se kdaj pobere iz prokletega kraja kam. Eden je mislil na farmo, drugi na tovarniško delo, tretji na veliko mesto, kjer mu bodo otroci lahko v korist. Vsak je bil prepričan, da živi tu le začasno, in vsak je začel piti. Vsakemu je rasla družina, vse je držala kompanija prav na koncu konopca, tako, da je bilo tako rekoč nerazumljivo upanje, da pridejo kdaj iz teh barak.

Tudi Matija je prišel začasno; in je prav polagoma začel piti. Od tiste noči, ko je bil udaril po postelji, da se je odkrhnilo navidezno zlato, si nista bila več s Tinico to kot prej. Oba sta čutila podzavestno, da je med njima temna senca, ki ne izgine več. Prej ni

bilo Matiji do vasovanja pri sosedih, ali zdaj so postali večeri doma pusti. Zmirom se je Matiji dozdevalo, da Tinica živi in trpi z njim samo zaradi otrok; in vsako tako misel je hotel utopiti z doma varjeno pijačo sosedov. Ščasoma pa ni niti mislil več na to; vasovanje je postala navada in potreba. Tako so potekala leta, in verjetnost rešitve je bledela—bledela. Enkrat je bila štoklja, drugič skrčenje dela, in denarja nikdar ne dovolj...

Tinico je pusti kraj docela premagal; ubil je plemenitejšo stran njenega duha. Ostala je verna in otroke je učila moliti, kakor so delale Poljakinje, Italijanke, domačinke in druge, ki jih je življenje zaneslo v sajaste kolibe. Njeno telo se je debelilo vzlic skrbem in dušo samo je obdala plast pasivnosti.

Matija je bil še zmirom naročen na svoj časopis, a čital ga je skoro izključno sam—kadar ga je—Tinica je rajša govorila s sosedami, če je bilo kaj časa odveč. Njeno edino zanimanje izven enoličnih vsakdanjih poslov in opravil je bila porodna kontrola. Vzlic veri, ki ji je prepovedala take misli in želje, je stremela za tem, da bi ustavila obiske štoklje. Poizkušala je vsakovrstne, često nevarne recepte, a otroci so prihajali, vzlic vsemu, zdravi in čvrsti, ob svojem času. In ko je rodila že sedmega, je zavrgla tudi te poizkuse. Sklenila je, da uvede lastno kontrolo.

— — — —

Pisma materi so postala z leti redka in zlati žarki v njih so bili medli in prisiljeni. A stalno se je luščilo zlato od postelje. Čas se je zagrizel vanj, vlažne meglice so segale s sivimi rokami po njem, in otroci, ki so bili živi, so drgnili in praskali povlako. Tinici je bilo vse eno. Kar je nekdanj čutila toplega, je že davno minulo, samo za redka pisma je še hranila nekaj zlata izza onih dni. Materi pač ni bilo treba vedeti, v kakšne strme in grapave poti je zavozila njena sreča. Ni ji bilo treba vedeti, da Matija ni bil več dober, niti ni bil slab... bil je zgolj oče njenih otrok in suženj kompanije. Kaj je bilo materi treba vedeti, da se ne ljubita več, da se niti ne sovražita... živita za otroke, kot vsi drugi, ki jih je, ko je prvič prišla med nje, pomilovala. Mati bi takih stvari ne razumela, jih ne bi mogla, ne bi hotela umeti.

V kolibah je bilo vse razumljivo, nihče

ni privzdigoval obrvi nad ničemer. Otroci so bili poredni, zmerom sajasti, zmerom lačni, zmerom raztrgani, zmerom bosí, a nihče ni vil rok nad njih siromaščino, le Matija je včasih zarohnel: "Pol tucata očetov bi morali imeti, paglavci! In ti, babnica, bi bila morala ostati v kraju; samo smolo si mi prinesla. Če bi bil ostal sam, ne bi bil nikdar zašel v ta prokleti kraj."

Pa to so bili samo brezpomembni izlivi globoko ležeče grenkobe, bistveno niso pomenili nič, niso v resnici žalili, niso očitali. Tinica jih ni vpoštevala, kakor ni Matija vpošteval, če je ona v trenutju žalostno jezne nevolje obžalovala, ker ni pobegnila, ker je pustila, da jo je prevaril skromen blesk in vaba, ki je obetala mirno, zadovoljno življenje. Vse to je bilo le del vsakdanjosti, del borbe za ohranje. Noben grenak izliv ni mogel niti za pičico zrahljati vezi, ki so ju družile zdaj; otroci so bili edini, ki so bili vredni vpoštevanja; zaradi njih sta morala vleči voz dalje, neoziraje se na strmino klancev. In ta skupna dolžnost je vezala in priganjala razdvojeni duši naprej po strmi poti. Drugega izhoda ni bilo, zdaj ne več. Bili so pač trenotki, ko sta v mislih, vsak zase, preživljala znova in znova čas, ko sta s skromno srečo in ljubeznijo pestovala prve malčke, ko sta želela, da bi se vrnili tisti lepi in blagi čuti. Ali to so bile zgolj sanje, ki so izginile, kakor hitro so se zaslanjane veke odprle in je stala pred njimi kruta realnost, v katero je čas zasekal dejstvo, da se ne vrne nikdar več; da ni več nikjer tiste lepe ravne ceste, ne jagnjedi ob njej; da se je odkrušilo vse zlato sreče; da so viharji raztepli bele meglice v—nič. Edini žarki, ki so še sijali, so bili v mladih očeh...

...A kaj bi materi, kaj bi komur koli suha resnica vsakdanjosti? Saj ne bi tožba in odkrivanje srcá zacelilo ene same rane, in saj, ki so zastrle zlate žarke, ne bi obrisala beseda, zajeta iz najglobokejše resničnosti. Mati bi le strmela, bi se morda solzila, ker ne bi razumela, kako gre to življenje v daljnem svetu prilik in sreče... In Tinica sama ne bi mogla pojasniti, zakaj je življenje prazno, zakaj izsiljuje trud, ki ne osvežuje, ki ne cvete in ne rodi sadu kakor potna sraga kmetiča v domovini. Morda je bil kod izven kolib svet, ki je bil drugačen, v katerem je imelo življenje

širši smisel, morda jo otroci kdaj povedejo v tak svet—in morda ne—ni ji bilo več mnogo na tem. Jasno se je zavedala samo brezpogojnosti, ki jo je tirala, da je napol brezbrizno vlekla težki tovor materinske dolžnosti z dneva v dan, iz strmine v strmino. In kadar je zdelala klanec, ki se je zdel morda neprehoden, je segla po svetlem žarku preteklosti in ga poslala materi—z od ust pritrganim dolarjem in pozdravi iz dežele zlata in sonca, katere ni v resnici nikoli dosegla—.

Astrologija

Šolstvo se je v naši dobi razvilo in se še razvija v vseh smereh, bolj kot se je prej razvilo v stoletjih. Nepismenost izginja. Piše in tiska in čita se več in več. Znanost napreduje, odkriva, prinaša na dan nova dejstva in ustvarja nove podlage. Ali pa smemo trditi, da koraka človeški um z enakimi koraki, da je duševno razpoloženje veliko bolj ugodno in spokojno, kot v preteklosti?

Mnogo znamenj kaže, da je mehanična doba pač ustvarila na materialnem polju mnogo udobnosti, o katerih se našim prednikom ni sanjalo, da pa nam ni podala skoraj nobene notranje stabilnosti in da je zanesla v ljudsko duševnost več zmede, razkroja, negotovosti in tavanja. Eno teh znamenj je astrologija.

Med najkrepkejšimi trditvami astrologov je ta, da je astrologija "najstarejša znanost na svetu." Da je zelo stara, je že res; stari Kaldejci, Egipčani, Kitajci so jo poznali. Da je stara kot znanost, je le relativno res. Že primitivni človek je moral opazovati sonce in luno, ki sta mu pomenila dan in noč, jutro, poldne in večer, svetlobo in temo, letne čase, toploto in mraz. Ugotovitev ponavljanja nekaterih pojavov na nebu mu je dala podlago za pojmovanje časa in stopnjema za prvi koledar. Kolikor je v tem bilo stvarnega opazovanja in logičnega izvajanja zaključkov, se to lahko imenuje znanstveno delo. Toda zasledovanje kretanja "stalnih" in "premičnih" zvezd se ni zadovoljilo s tem. Ko je bil skoraj vsak predmet na zemlji dobil svoj pomen v človeškem praznoverju, se je to moralo zgoditi tudi s skrivnostnimi lučicami na nebu. In tu se pričenja prava astrologija, od katere se je astronomija, ko se je zavedla sebe in svojega pomena, popolnoma in za vedno ločila.

Astronomija je znanost, astrologija je vraža.

Astrologija trdi, da vplivajo zvezde na razmere na zemlji, zlasti na človeka, na njegovo življenje, na njegovo usodo. Ko se človek rodi, ima svoj horoskop v zvezdnih konstelacijah, ki v prvi vrsti določa njegov značaj, njegovo "življenjsko črto," njegovo usodo. Pa tudi pozneje vplivajo zvezde na njegovo dejanje in nehanje, na njegovo srečo in nesrečo. V zvezdah znajo astrologi čitati bodočnost posameznika in celih skupin, nekateri bolj, nekateri manj določno, po tem, kakor so bolj ali manj previdni. Povedati znajo na primer, da morajo ljudje, ki so bili rojeni v prvi polovici maja, biti zelo previdni, če gredo na potovanje meseca septembra; da bodo kupčije, če jih sklenejo med 1. in 10. aprilom rojeni prihodnji teden, uspešne; da bo to in to leto "kritično" za državne uradnike.

V resnici ni osnovne razlike med astrologom, ki najde vse v zvezdah, med "indijskim mistikom," ki čita bodoče dogodke v kristalu, ali pa ciganke, ki "čita" isto iz roke.

Splošna prosveta preganja praznoverje. Kljub temu ima astrologija prav sedaj svojo zlato dobo. V teku zadnjih pet in dvajsetih let se je prakticiranje astrologije ne podese-terilo, ampak potisočilo. Zdi se, da ima najrodovitnejše polje prav v Zedinjenih državah; zelo razširjena pa je tudi v Nemčiji in v Angliji. V Ameriki se množe časopisi, ki se bavijo izključno s to rečjo, kakor gobe po dežju; naklada enega presega pol milijon. Mnogo dnevnih listov objavlja astrološke napovedi — prav tako resno kakor finančna poročila. Po nekaterih mestih je astrologov skoraj kolikor zobarjev.

Naraščajoča konkurenca ima seveda svoje posledice. Včasih je bil jezik astrologov nekakšna abrakadabra — čim bolj skrivnosten (in bebast), tem bolj učinkovit. Sedaj se tudi ti "učenjaki" bolj in bolj specializirajo. Govore in pišejo vsak za svojo klijentelo. Splošno se trudijo, da bi dali svojemu jeziku nekakšno znanstvenemu podobno navlako. Površnemu čitatelju se čisto zdi, da ni nobene razlike med astrološkim in kakšnim znanstveno strokovnim člankom, vsaj ne v načinu pisave in rabi izrazov. — Kupčija mora biti dobra.

Znamenje časa? — Gotovo. Zanimivo in važno znamenje.

Ob zadnji uri

Ethin Kristan

IGRA V ENEM DEJANJU.

—
OSEBE

IVAN GORNIK, poslanec; ob pričetku igre je političen jetnik.

MIRA, njegova žena.

OLGA, njegova sestra.

MILAN TIČAR, profesor.

ANTON BILAŽEVČ, strojevodja.

VERA PRET, učiteljica.

GROF RAUHENBURG, delegat vlade.

Soba v Gornikovem stanovanju. Na levi vrata v predsobje. Na desni vrata v sosedno sobo. Zadej dvojne okna. Če se odpro, se vidi Ljubljanski Grad, na katerem vihra črno-rumena zastava.

Soba je opremljena malomeščansko. Na levi zofa, dvojne naslanjačev in mala mizica; na desni, obrnjena proti sredi, pisalna miza in stol. Pred mizo otomana. Med okni omara s knjigami.

— — —
VERA (*napol sedeča, napol ležeča na otomani*)—Čemu se truditi s tolažbo, ko tolažbe ni? Konca ne bo, dokler ne bomo vsi pod zemljo. In vsi pomremo na strašen način.

MIRA (*pri pisalni mizi*)—Ni se čuditi, da izgublajo ljudje v tem peklu ravnovesje in upanje in vero—

VERA—Kaj izgublajo?—Oči se nam odpirajo. Spoznavamo, da je nad nami nekaj strašnega, neko demonsko božanstvo, ki se roga življenju in uživa v našem trpljenju, v naših mukah, v naši grozi—posebno v naši grozi. . . Ali še dihamo zrak? Ne, grozo dihamo, v katero se izpreminja vsa zemeljska atmosfera. Misliš, da ti je pihnila hladna sapica v obraz?—Ne! Tisti demon demonov je dihnil vate, in od tega ti zmrzuje srčna kri.

TIČAR (*ki je sedel v naslanjaču na levi, plane pokonci in hodi po sobi*)—Vera!—Vera!—Iztrezni se! . . . To je neznosno. Tri take Kasandre v mesto, pa zbaznimo vsi.

MIRA—Za božjo voljo, ne razburjajte se še vi. To ni olje za take valove.

TIČAR (*postane*)—Kaj se vendar godi z nami? Vsi vemo, da to življenje ni veselica. Pol planeta izpremenjenega v bojišče, zemlja pognojena s trupli in krvjo, očetje umirajoči od granat, otroci pa od lakote—ali naj se površ še duševno izgledamo, namesto da okrepčamo vsaj ono malo duha, kar nam ga je še ostalo? Tako silno bomo potrebovali vsako trohico uma, če hočemo kdaj obračunati z začetniki tega klanja.

VERA—Kdo bo obračunaval? Kako in s kom?

TIČAR—O! (*Sede.*)

MIRA—Vekomaj gotovo ne more vladati ta zblaznela krivičnost. Ni mogoče. Toda kje je moč, ki bi jo strla? Ne vidim je. In vendar—in vendar nas vsa ta leta vsak dogodek uči, da je moč edina pravica na zemlji.

VERA—Na zemlji in v nebesih in v peklu. Ampak kaj je moč?—Vi jo vidite v polkih, kadar se vijejo kakor ogromne kače skozi mesto, in v topovih, pod katerimi se trese zemlja, in v ječah in v vešalih. Oh! Če bi bila moč v cesarjih in generalih in krvnikih, bi živelo upanje. Pa so tudi oni le orodje one moči, ki je neskončno hudobna in skrivnostna. In vsi smo obsojeni. . .

TIČAR—To je Vera, ki je nekaj bila ponosna, da je znala svobodno misliti, in je vžigala plamene v madih očeh! . . . O, milijoni, ki leže v kumulativnih grobovih po tujih deželah, niso edini mrtveci v tej vojni. A nihče ne preceni in pretehta, kar je ubitega v živih dušah.

(*Od nekod se sliši bobnanje korakajoče čete.*)

MIRA (*vzdihne*)—Menda nova čreda za klavnico. Kako smo otopeli, da se ne zgrozimo ob najstrašnejših ranah, ko smo nekaj medlevali, če je padla kaplja krvi iz nosa. Vest o enem umoru nas je včasih pobila, sedaj nas sto tisoč nasilnih smrti ne pretrese. Gledamo,

kako gonijo mlade in stare dan na dan—kam? In—ne zgane nas.

TIČAR—In včasih se zgodi kaj, kar je na las podobno čudežu, pa ni čudež.

MIRA—Na kakšen čudež mislite?

TIČAR—Prezgodaj je govoriti o rečeh, ki se utegnejo zgoditi, nepričakovano, presenetljivo, o nenاسlučenih izpremembah in obratih, in ker je prezgodaj, je najbolje ne govoriti.

MIRA—Ne vem, kaj je v vaših mislih, in če bi mi razložili, vam nemara ne bi mogla slediti. Tako sem že oslabela v srcu, da so vse naokrog same uganke. Ivan je bil tako močan, da sem se ob njegovi moči sama čutila hrabro. In verjela sem, kakor je on verjel. Odkar ga ni, se bojim.

TIČAR—Za njega?

MIRA—Ne, ne. Kaj bi se bala za njega? On ne bi hotel, da bi se bala zanj. In zakaj? On ni prvi, ki so ga prijeli, ker so si dali pravico zapirati vse, ki ne kleče na kolenih in jih ne obožujejo. Saj se je sam čudil, da ga niso že davno dali pod stražo. Ali to je vse, kar mu morejo storiti, ker ni nikomur skrivil lasu na gavi.

VERA—Za to ne vprašuje hudobna sila, ki se igra z nami kakor mačka z mišjo. (*Počasi vstaja.*) Pred mojimi očmi se razvija čudna slika vesoljne krvave satire. Ogromna nevidna roka nas počasi, počasi vleče iz goste teme, iz globočin zverinjstva, dviga iz nižin divjaštva, privede nas na višave neke navidezne kulture, odpre nam pogled v čudovito krasno feto morgano, in tisti hip, ko se zbude v naših srcih najsvetlejši upi, ko od lepote opojeno človeštvo zakliče: "Pozdravljena naša bodočnost", se utvara razbline, pred našimi očmi se razgrne strašna resničnost in ko se nam duša napije vse groze, nas roka zdrobi in vrže naše ostanke na gnojišče. (*Odhaja k vratom na desni.*) Ej, pogledjmo v kuhinjo, če je še kaj tam, kar bi se moglo položiti v lonec. Ni li vse to smešno? (*Se nenaravno zasmeje in odide.*)

KRATKA PAVZA

MIRA—Od dne do dne je bolj čudna. Tako čudna, da se človek res boji zanj.

TIČAR—Jaz se ne bi bal niti zanj. Ničesar se ni bal. Le da so vsi živci, če niso popolnoma otopeli, že tako napeti, tako neverjetno napeti, da bi utegnili popokati pred odrešitvijo.

MIRA—Odrešitvijo, pravite? Kako? Kako je odrešitev mogoča?

TIČAR—Gospa Mira, prezgodaj je, da bi govoril o ciljih, ki se lahko razkade, o sredstvih, ki se ne morejo nikjer kupiti. Naši samozvani bogovi igrajo svojo igro, a med nami jih je nekaj, ki nočejo biti le figure, temveč hočejo imeti svoj delež v igri. Oni nam ne kažejo svojih potez; kako naj bi jih mi? Le to je, da gre v tej igri za čas nemara bolj kot za vse drugo. Ena stran mora priti prepozno z odločilno potezo.

HIRA—In kako je s tem prizadet Ivan? Saj ne more on biti v nikakršni nevarnosti. Njega so le odpeljali—kakor pravijo—kot političnega osumljenca, kakor sto in sto drugih, da ga imajo pod nadzorstvom in da mu preprečijo stik z ljudmi. Ali ni tako?

TIČAR—V vašem srcu je pogum, in zato je bolje, da poznate resnico.

MIRA—Resnico?

TIČAR—Da. Ivana niso le "internirali"; njega tožijo.

MIRA—Tožijo? Česa? Tedaj... tedaj je v nevarnosti!

TIČAR—Kako naj govorim, če se takoj razburite? V nevarnosti! Kdo ni v nevarnosti? Ne, v taki nevarnost, kakor nemara mislite, ne more biti. Ničesar mu ne morejo dokazati, da bi ga mogli obsoditi. Do dobrega sem prepričan, da je to le nova poteza, s katero bi radi kaj dosegli. Kaj? O tem ugibam, pa ne uganem. Mislim, da je obupna poteza. Mudi se jim, pa jim obup narekuje blazne ideje, s katerimi bi zadnjo uro radi rešili, kar propada.

MIRA—Še nikdar niste govorili v takih ugankah. Zakaj, gospod Tičar? Kaj preti Ivanu? Zakaj ne bi smela vedeti resnice?

TIČAR—Resnica!—Resnica se skriva, in le ugibanje je mogoče.

MIRA—Povejte mi vsaj, kaj ugibate. Nemara sem Ivanu potrebna, bolj potrebna, kot v vsem življenju od najine poroke. Če morem kaj storiti zanj, moram ostati zdravega uma. Tako sem se borila ves čas, da ne omedlim, da se ne vržem v strašni blazni tolmun, da ne opešam pod grozno moro, ki nas tlači vse in pritiska hudobneje in okrutneje od dne do dne. In sedaj, prav sedaj—

TIČAR (*ji seže v besedo*)—Ne, ne! Vi ne smete za Vero. Da, ostati morate močni za vsako ceno.—Torej čujte. (*Se avtomatično*

ozre, kakor da se boji nepoklicanih poslušalcev.) Pred vsem morate vedeti, da se je mnogo reči izpremenilo, o katerih nam naši gospodarji nič ne povedo. Na bojiščih ni tako, kakor poročajo. Kar imenujejo "strategične umike", "taktično menjavanje pozicij" in podobno, označuje v resnici poraze.

MIRA—Slučajne poraze? Začasne?

TIČAR—Tako slučajne, da so naši vojaki na bojiščih začeli spoznavati slabost navideznega velikana—

MIRA—In—

TIČAR—In se dramijo.

MIRA—Konec vojne? Konec vojne?

TIČAR—Konec vojne, če gre po sreči, in konec še marsičesa drugega. (*Vstane.*)

MIRA—Če bi to bilo res! Če bi to bilo res!

TIČAR (*skomizgne*)—Kadar bo končano, bomo vedeli, ali je res, ali ne. Dotlej ne moremo nič drugega, kakor delati, kar nam naše skromne moči in razmere in sreča dopušča.

VERA (*vstopi*) —Kosilo bomo vendar imeli. Krompirja sicer ni, toda čudovito je, kako postane človek iznajdljiv, kadar je shramba prazna.

TIČAR—Ej, Vera, kako se nam bo zdelo, kadar zopet pokusimo resničen kruh iz prave moke?

VERA—Tega ne bo nikdar več. In če se kdaj zgodi, bo to le zadnja večerja, ki si jo obsojenec lahko izbere, preden ga obesijo.

MIRA (*se strese*)—Vera!

VERA—Pa prišla nisem za to. Zunaj je neki Blaževc, ki išče—

TIČAR—Mene! Prišel je.

VERA—Torej naj vstopi?

TIČAR—Gospa Mira!

MIRA—Na vsak način. Če ga pričakujete, razpolagajte s sobo.

VERA (*odide.*)

TIČAR—Če bi bil Ivan tukaj, bi bile vesti, ki jih prinaša gospod Blaževc, namenjene njemu prav tako kakor meni. Zato bi vas povabil, da ostanete tukaj. Edino—če. . . če naznanilo ne bo ugodno—

MIRA—Če stvar ni ugodna, je najbolje, da je naznanilo enako. Vse je boljše od te večne negotovosti.

BLAŽEVC (*vstopi*)—Dober dan, gospod Tičar.

TIČAR (*mu gre naproti in mu stisne roko.*) Dobro došli! Gospod Blaževc, to je Ivanova soproga. V njeni navzočnosti lahko odkrito govorite.

BLAŽEVC—To me veseli. Človek je vendar človek in se naveliča držati jezik vekomaj za zobmi in tehtati vsako besedo, preden jo izpusti izmed zob.

MIRA—Sedite, gospod Blaževc.

BLAŽEVC (*sede*)—Hvala, gospa.

TIČAR—Kdaj ste prišli?

MIRA in TIČAR (*sedeta*).

BLAŽEVC—Pred eno uro sem oddal lokomotivo.

TIČAR—In ste že bili v mojem stanovanju?

BLAŽEVC—Kako bi drugače vedel, da ste tukaj?

TIČAR—In kaj je novega?

BLAŽEVC—Polne vreče. Če bi državni pravdnik slutil, bi me pri tej priči konfisciral.

TIČAR—Dobre volje ste.

BLAŽEVC—Mati mi je pravila, da se še kot otrok nisem znal jokati. Pa vas bo bolj zanimalo to, da so vsa vaša sporočila prišla do vojakov. Na poti je moj stroj imel tri nezogibne nezgode, ki so me, seveda strašno jeznega in preklinjajočega morale zadržavati, dokler nisem dobil nekoliko vesti, katerih ni v naših časopisih, pa so se meni vendar zdele zanimive. Fantov na fronti sicer nisem videl, in mi je žal. Če bi bil še to poizkusil, bi bil najbrže ostal tam, pa ne živ. In komu bi koristil mrtvi Blaževc? Izvedel sem pa toliko, da se gode med vojaki nezaslišane reči. Stara disciplina se je izkadila v zrak. Strah, da je tovariš drugih misli, je splaval po vodi. Svoje odbore imajo in ubogajo jih bolj, kot polkovnike in generale.

TIČAR—Ali je to zanesljivo?

BLAŽEVC—Zanesljivo kakor sveti Miklavž pred božičem. Fantov, starih in mladih, se je lotilo domotožje. Nenadoma so se spomnili, da nimajo domov pred seboj, ampak za seboj. Nemara je še kaj drugega poleg domotožja. Železnice nikdar niso imele toliko dela, kolikor ga bo prihodnje dni. Tja smo jih vozili po vrsti, zdaj ta polk, zdaj to brigado. Nazaj, se mi zdi, bodo hoteli vsi naenkrat.

TIČAR—Ali je bilo še kaj bojev?

BLAŽEVC—Na drugi strani se delajo, kakor da se bojujejo, in nemara res mislijo,

da se. Ne bom se čudil, če bodo njihove zgodovinske knjige govorile o zmagah, katerih ni nikdar bilo. Pri nas je vedno veljalo, da je boj le tam, kjer se tepeta vsaj dva. Naše dolgočasi to skoraj tako kakor cesarske obljube.

MIRA—Torej mislite, da se približuje mir?

BLAŽEVC—Janezi rabijo druge besede, ampak pomen bo skoraj enak. Janezi so robati, ampak po mojih mislih je dobro, da so, kakršni so.

TIČAR—Vaše vesti so vredne toliko, da jih ne bi mogli poplačati z našim popirnatim denarjem.

BLAŽEVC—Nič ne skrbite, gospod Tičar. Če ima človek kaj prepričanja, se mi zdi, da mu to kaže pot jasneje kot nagrade. Sedaj bi rad pogledal, ali je doma vsaj dovolj čiste vode, da se more človek pošteno okopati in sleči umazanega mašinista. (*Vstaja.*)

MIRA—Koliko hvaležnosti smao vam vendar dolžni vsi, vsi, ki bomo po taki dolgi, strašni noči zopet gledali sonce!

BLAŽEVC—Gospa, tudi jaz ljubim sonce, in doma je nekoliko malih Blaževcev, ki tudi potrebujejo svetlobe in toplote. Dobro se imej.

te in zdravi ostanite. (*Odhaja. Mira ga spremlja do vrat.*)

MIRA—Moj Bog, moj Bog! Če se to posreči!

TIČAR—Izpolniti moramo pač tudi svojo dolžnost. Mislimo na ljudi, kakršen je Blaževc. Mislimo na naše vojake, ki stavljajo vse na kocko. Karkoli storimo, ne bo toliko, kolikor store oni. . . Upajte, gospa Mira, upajte!

OLGA (*vstopi, obstane pri vratih, pogleda oba s srepim pogledom, hoče nekaj reči, pa zaihti in se razjoka.*)

MIRA in TIČAR (*pohitita k njej*).

MIRA—Olga—kaj je s teboj? (*Odvedeta jo do naslanjača in posadita.*)

TIČAR—Olga. Olgica!

MIRA—Kaj se je zgodilo?

OLGA (*se bojuje z jokom; naposled*)—Ob—ob—obsodili so ga! (*Obupno zaplaka.*)

MIRA—Obsodili?—Ivana?

OLGA—Da.

TIČAR—Olga, umiri se. To še nič ne pomeni.

(*Dalje prihodnjič.*)

Kako je Etiropija prisilila Italijo na vojno

Ne zgodi se vsak dan, da se zgodovinar zahvaljuje vojaku, toda italijanskemu maršalu De Bonu bo zgodovina gotovo hvaležna za podatke, ki omogočajo, da se dožene resnica o etijopski vojni in zlasti o predigri te drame. Če mu je tudi gospod Mussolini tako hvaležen, je drugo vprašanje. Sicer je Il Duce napisal nekakšen uvod knjigi Emilija De Bona in ga v tem spisku pohvalil. To pa ni dokaz, da je navdušen za knjigo svojega maršala, kateremu je izkazal dvomljivo česčenje s tem, da ga je odstavil od vrhovnega poveljništva prav tedaj, ko se je sreča začela nagibati na italijansko stran.

Knjiga De Bona se bavi glavno s tehničnim delom, ki je bilo vloženo v italijanski koloniji Eritreja in Somalija, zlasti v prvo, da se je tam ustvarilo vojaško oporišče za vojno z Etiropijo. V tem oziru je zanimiva za vojaške izvedence; za druge zemljane je stvar zapletena in dolgočasna. So pa v njej

nekatera poglavja pisana tako, da jih tudi "navaden" civilist lahko razume, in v njih so odstavki, tako dragoceni, da bodo vsakemu nepristranskemu zgodovinarju dobro došla, in da bi gospod Mussolini najbrže mnogo dal, če ne bi bila nikdar napisana.

Ko je vojna izbruhnila, se je postavil vrhovni gospodar fašizma na stališče, da je bila Italija prisiljena prijeti za puško, češ Etiropija je tako ogroževala njene interese v Afriki, da si ni mogla drugače pomagati. Nekateri heretiki so vedno trdili, da bi bila Italija napadla Etiropijo na vsak način, pa naj bi bili Abesinci ravnali tako ali pa drugače, ker je bila osvojitev te dežele v Mussolinijevem načrtu. Vse afere, izzvani napad na italijanski konzulat v Gondaru, za katerega je dala Etiropija popolno zadoščenje, takozvani vajvajski slučaj, za katerega so Italijani bili bolj odgovorni kot Abesinci, so le služili za pretveze, kakršne napadalci vselej lahko najdejo.

Treba pa je bilo De Bona, da potrdi italijansko trdno voljo za to vojno in razloži vojaške priprave, ki bi bile povsem nepotrebne, če ne bi bila Italija za vsako ceno hotela spopada.

De Bono sicer ne govori tako robato kakor kritiki afriškega rop. Patrijot je. Italija je imela prav, Abesinija je bila kriva. Toda važno ni, kaj De Bono misli. Bolj važno je to, kar pripoveduje, in v svojem pripovedovanju se je na nekaterih mestih zablebetal, da razkriva resnice, za katere mu Mussolini ne bo hvalen.

Zgovorni maršal opisuje stanje italijanskih posesti v Afriki v času podjarmljenja Libije. Dve italijanski koloniji—pravi—meje ob Etijopijo: Eritreja in Somalija. Naše vlade si niso mnogo belile glavo ž njima, in lahko priznamo, da se velika večina Italijanov ni zanimala za te kraje. Nekoliko bataljonov domačinov, nekaj nezadostne artiljerije, komaj kakšen začetek obrambnega načrta, in letalstva nič. Po našem razmerju s sosednim cesarstvom (Etijopijo) bi bilo soditi, da smo že pozabili na svoj poraz pri Adovi in da *nimamo nobenega namena, da bi se maščevali*. . .

Meseca julija 1925, ko je bil knez Scalea minister kolonij, ga je Il Duce z uradnim pismom opozoril na obrambne razmere v eritrejski koloniji in ga pozval, naj odpravi pomanjkljivosti, če jih je kaj. Omenil je tudi politično in diplomatično nestalnost, ki je napotila Italijo, da je podpisala prijateljsko pogodbo z Abesinijo. Malo se je storilo za okrepčanje naše vojaške sposobnosti v Eritreji ali v Somaliji. Izdelal pa se je načrt za formiranje in mobiliziranje velikih domačinskih sil, ki naj bi nas bile varovale, nemara tudi brez naše podpore. V letih 1927 do 1930 je vlada imela največ skrbi v severni Afriki. V Tripolitani je bilo treba utrditi našo varnost in dobiti zaledje bolj v pest, v Cirenajiki pa smo morali zatreti upor. (Oboje kaže, kako velika je tista bajna ljubezen domačinov do svojih gospodarjev.) . . .

Leta 1932 me je Il Duce poslal v Eritrejo, da pogledam, kako je tam. . . Ko sem se vrnil, sem mu podal poročilo, ki ni tajilo resnice, ali je v duhu bilo optimistično. Vse je bilo ležeče na tem, *kaj da namerava fašizem v vzhodni Afriki in kakšni so njegovi končni*

cilji. . . Povedal sem vodniku svoje misli o naši kolonijalni bodočnosti. On jih je odobril in mi dovolil, da jih razložim v nedoločeni obliki v parlamentu. Jedro ideje je bilo to: V Libiji je bilo storjeno v političnem in vojaškem oziru vse; ostala je le še potreba gospodarska razvoja. Našo kolonijalno bodočnost je torej treba iskati v vzhodni Afriki. . .

De Bono opisuje pomanjkanje pristanišč in komunikacij v Somaliji in Eritreji, in potem pravi: Če naj bi torej domovina dosegla željene koristi od svojih kolonij, bi bilo treba odpraviti stvarne pomanjkljivosti. Za ta namen je bila potrebna skrbna in odločna politična akcija, podprta z mnogo denarja. Po navodilih, ki mi jih je dal Duce, sem izdelal določen načrt. . . Potrebe kolonij so se tehtale z ozirom na možnost vojne, zakaj ta se je vedno morala smatrati ne le za mogočo, ampak se je zdela bolj in bolj verjetna. Vojaške formacije v Eritreji in deloma v Somaliji so se stopnjema spopolnile. . . Leta 1932 še ni bilo nič določeno v pogledu vojne in o sili, ki bi bila potrebna.

. . . Pred vsem je bilo treba določiti, ali je bi naš namen začeti operacije s tem, da se postavimo v položaj obrambe, ali naj bi začeli kar z napadom. Če bi hoteli začeti z ofenzivo, bi bila inicijativa popolnoma na naši strani, in nič drugega ne bi bilo treba, kot določiti čas za začetek operacij. Toda tudi v slučaju ofenzivne vojne je treba jemati v poštev, kaj more in kaj bo sovražnik skušal storiti. Abesinci pod svojo fevdalno vlado so imeli prednost razmeroma hitre mobilizacije, če se pomisli, da bi se moral velik del naših sil in ves vojni material pošiljati iz domovine. Noben večji prevoz čet in orožja ne bi bil mogoč skozi sueški kanal, ne da bi bil izložen tako rekoč vohunstvu vseh narodov Evrope. (Vohunstva ne bi bilo treba, ker se velika ladja, ki pluje skozi kanal, ne more vtakniti v žep.) Kratek račun v ministrstvu kolonij nam je pokazal približno silo, ki bi bila potrebna za ofenzivno vojno. Duce, kateremu sem to omenil, ni mislil, da bi bilo treba že takrat določiti ofenzivo. Razume se, da je moral misliti na mednarodni položaj, in da niso bile vse naše oborožene sile še tako dovršene, kakor je on kot minister vojne, mornarice in letalstva hotel. . . Seveda, leta 1933, ko smo začeli resno tehtati praktične potrebe v slučaju

vojne z Etijopijo, se še ni moglo reči, ali bo vojna s to deželo, ali ne. Jaz pa nisem hotel tratiti časa, pa sem nekega dne dejal duceju: Slišite, če bo tam doli vojna in če mislite, da sem vreden in sposoben, mi morate dati čast, da jo vodim. . . Duce me je pogledal in takoj odgovoril: Gotovo.—Ali ne mislite, da sem prestar? sem vprašal.—Ne, je odgovoril, ker ne smemo zgubljati časa. . . Od tega trenutka je bil popolnoma prepričan, *da se mora stvar rešiti najpozneje do leta 1936*, in mi je to povedal. . .

Bilo je jeseni leta 1933. Duce ni z nikomur govoril o bodočih operacijah v vzhodni Afriki. *Le on in jaz sva vedela, kaj se bo zgodilo.* Razložil sem mu svoje misli tako: Politične razmere v Abesiniji so žalostne. Ne bi moglo biti težko povzročiti razpad cesarstva, če se *politično dobro dela*. Nespokojnost rasov, izmed katerih so nekateri očitni nezadovoljniji, lahko privede do upora zoper cesarja, in mi dobimo priliko za posredovanje. Na drugi strani se ne sme izključiti možnost, da nas ti vodje blizu naše meje, računajoči z našo sedanjo slabostjo, napadejo. Moramo se torej pripraviti, da izdržimo napad, pa se potem obrnemo in *dovršimo delo enkrat za vselej*. . . Duce se je strinjal in mi naročil, naj grem s polno paro naprej.—Treba bo denarja, sem pripomnil, mnogo denarja. On pa je odgovoril: Denarja ne bo manjkalo. . .

De Bono potem govori o pripravih, ki jih je—največ sam s svojim pomočnikom—izvršil v letih 1933 in 34.

Z ducejem—potem nadaljuje—sva se sporazumela, da ne sme nihče govoriti o podjetju. Vedel je, da bo o pravem času vsa Italija ž njim. Ni mi pa treba tajiti dejstva, da je *bilo mnogo dvomljivev, in drugi so bili, ki so ljubili mir*, in taki, ki so izrekli pogubne besede, da ni pametno spuščati se v pustolovščino, o kateri nihče ne ve, kakšen bo konec. . . Nevarni ljudje, ki tehtajo riziko "zaradi koristi dežele", pa ne poznajo veselja predrznosti. Tisočkrat bolje je kar dirjati naprej, pa če tudi z zatisnjenimi očmi. Če mi je dovoljeno, da se pobaham, spadam jaz v drugo vrsto. . .

De Bono potem obširno opisuje vsakovrstne vojaške, politične in vohunske priprave. Proti koncu leta 1934 se je vrnil iz Somalije,

kamor je bil spremil kralja. Tedaj mu je Mussolini dejal: Priporočljivo bo, da odidete prej, kot smo bili mislili. 7. januarja je De Bono odpotoval v Eritrejo kot vrhovni komisar za vzhodno Afriko. Mussolini mu je dejal, da gre z oljno vejico v žepu. Ampak med tem naj nadaljuje vse priprave. . .

20. decembra 1934 je Mussolini sam izdelal "Navodila in načrt za rešitev italijansko-abesinskega vprašanja". Ta dokument je bil tako tajen, da se ga je napisalo le pet zivodov. V teh navodilih je dejal: Čas nam je nasproten, zato moramo hiteti. Razen 60.000 domačih vojakov bo treba najmanj toliko Italijanov. Vsaj 250 letal bo treba v Eritreji, vsaj 50 pa v Somaliji. 60.000 Italijanov, še bolj 100.000, mora biti v Eritreji v oktobru 1935.—26. februarja je Mussolini pisal maršalu, da mora v času priprav ravnati neodvisno, zakaj pravila navadne uprave ne morejo veljati v časih, ki niso navadni. Nadalje: Množina znamenj in sporočila, ki smo jih ujeli, kažejo, da neguš ne želi začeti z napadom. . . *Če neguš ne pokaže namena, da bi nas napadel, moramo sami vzeti inicijativo.* To ne bo mogoče, če nimate ob koncu septembra razen črncev vsaj 100.000 belih vojakov, in to število se bo hitro moralo pomnožiti na 200.000.

8. marca mi je Mussolini zopet pisal: Globoko sem prepričan, da bomo ob koncu septembra ali oktobra morali začeti z operacijami na svojo pest. Tedaj boste morali imeti 300.000 mož, všteti 100.000 črncev, dalje 300-500 letal in 300 hitrih avtomobilov. Vi zahtevate 3 divizije za konec oktobra; poslači vam jih mislim deset. Pravim deset—pet divizij redne vojske, in pet divizij črnosrajčnikov, ki bodo skrbno izbrani in izučeni. Te divizije črnosrajčnikov bodo jamčile, da ljudstvo odobri podjetje.(!)

Dne 26. julija je Mussolini De Bonu pisal o Edenovem potovanju in njegovih predlogih, in dejal: Lahko si mislite, kakšen je bil moj odgovor. V tem pismu mu je tudi obljubil, da pride v Eritrejo, kadar bo čas, da začne z napadom, ki mora biti od prvega udarca uničujoč. . . Imate torej le še 120 dni, da se pripravite. . .

Po tem si človek pač lahko napravi sodbo, kako je Italija bila prisiljena na boj in kako je VODNIK imel ves narod za seboj.

Janezov Janez:

Njene oči

Tiste dni sem bil še novinec v tej veliki slovenski vasi v Clevelandu, ki jo njeno številno prebivalstvo z nemalim ponosom imenuje slovensko metropolo v Ameriki. Še le pred nekaj tedni sem bil prišel z Zapada, in metropola mi je bila kolikor toliko še neznan, jedva odkrita dežela, ki jo je bilo treba še le raziskati. Znanecv še nisem imel, razen prijatelja Mihe, s katerim sva se bila sprijateljila še v davni fantovski dobi zamreženih, z nagelji okičenih oken domačih deviških kamric. Naravno, da sem se tiste dni pogosto zatekal pod njegov gostoljubni krov in da me je muhasta usoda našla pri njem tudi tistega večera, ko se je pričujoča zgodba prav za prav začela.

Bil je pust novembrski večer. Deževalo je in v dež se je silil sneg. V Kolenčevi svetli, snažni kuhinji pa je bilo toplo in prijetno. Miha, njegova Mary in jaz smo sedeli pri beli emajlirani kuhinjski mizi ter si delali kratek čas z igranjem domine. Na mizi smo imeli bokal dobre ohijske kapljice.

Že nekaj minut smo bili precej tihi. Zdi se mi, da je tudi zgovorni Mary zmanjkalo snovi za pogovor in tako smo molče igrali. V naš molk je udarjalo glasno tiktakanje na štedilniku stoječe budilke in jazz, ki je prihajal iz radijskega sprejemnika v prednji sobi. Jaz sem se začel dolgočasiti ter zehati.

Tedaj pa je Mary dvignila oči od koščenih domin na mizi, natočila moj kozarec, ki je bil tisti večer vedno prazen, z rubinastim vinom, na to pa nekam zamišljeno dejala:

"Čudno, Frank, da se nisi še oženil... Pet in trideset jih imaš že na grbi, če se ne motim?"

Pogledal sem jo ter se kislo nasmehnil.

"Right, tretjina stoletja je že za menoj, dasi sem na oko nedvomno mlajši, vsaj razni ljudje mi vedno trobijo to v ušesa, le da ne vem, ali mislijo resno ali ne. Ampak ti, Mary, si videti bolj odkritosrčna, zato bom tudi jaz odkrit s teboj, pa ti zaupam, da se nisem še obabil enostavno zato, ker nisem še srečal take device, kakršne si želim."

"Hm, radoveden sem, kakšna bi morala biti tvoja bodoča izvoljenka?" me je pogledal preko svojega kozarca Miha.

"Kakšna?" Za hip sem zasanjal z odprtimi očmi ter v mislih poletel v tisti davni čas, ko je moje mlado srce doživelo svoj prvi brodolom na razpenjenem morju prve ljubezni, ki je veljala prevzetni zlatolaski Polonici. "Predvsem mora biti plavolaska", sem povzel.

"Toda plavolasec si sam!" je protestiral Miha, ki je pristaš teorije, da se mora svetlo mešati s temnim, da pridejo na dan vmesne barve in barvni odtenki.

"Nič zato!" sem ga zavrnil. "Rekel sem, da mora biti plavolaska in pri tem obstanem. Zdaj pa dalje! V okvirju bujnih zlatih las se mora smehljati mlečno bel obrazek, podoben jaholkovemu cvetu, sredi obrazka pa nežen, za spoznanje navzgor prifrknjen nasek (tak nasek napravi žensko toliko bolj srčkano), v licih dvoje dražestnih jamic, ustnice rdeče in vabljive kot zrele vipavske črešnje, oči pa velike, globoke in modre kot vedro pomladno nebo. Biti mora srednje velika, oblih belih ramen, vabljivo napetih grudi, vitka čez pas in lepo zaokrožena v bokih; noge s fino izrezljanimi meči in drobnimi gležnji pa bi ji morale tičati v čevljkah številke pet. In glas bi morala imeti žametno mehak, kot je golčanje zaljubljene grlice."

Ne da bi se prav zavedal, sem z besedami naslikal dokaj natančno sliko prevzetne Polonice, ki me je bila predavnimi leti tako neusmiljeno zavrnila, da sem hotel skočiti v Savo, česar pa nisem storil enostavno zato, ker je bilo sredi zime in Sava premrzla. In moj glas je bil pri tem nekam čudno mehak, neka trpkost je trepetala v njem, da se je Mary hudomušno namuzala.

"Presneto, ti pa zahtevaš mnogo od svoje bodoče neveste!" se je ponorčevala. "Samo bojim se, da boš dobil prej sive lase kakor našel živi primerek svojemu idealu..."

Miha, ki je poznal zgodbo moje prve smole v ljubezni, se je iztrgal svoji zamišljenosti ter posegel vmes:

"Beži, Mary, tako dolgo mu pa že ne bo treba čakati! Korenova Štefka je skoro do pičice podobna Frankovemu dekleškemu vzoru in—no da, če je njen moški vzor vsaj petdeset odstotkov podoben Franku, potem svatovščina ne more biti daleč..."

Jaz sem prisluhnil. Če se Miha ne moti, bi se bilo dobro seznaniti s Štefko. Samsko življenje me je že začelo težiti. Toda domislil sem se Polonice ter malo da ne plašno dodal:

"Ampak tista, ki postane moja nevesta, mora biti poleg vsega tudi krotka, prijazna in ljubezniva..."

"Saj", je prikimal Miha. "No, Štefka je jako prijazen deklič, v tem oziru si brez skrbi."

Oddahnil sem se in v moji duši je poglano popje upanja.

"A kje bi se seznanil z njo?"

Miha se je v svoji novi vlogi ženitbenega mešetarja odvažno popraskal za ušesom. "Že vem!" je veselo vzkliknil. "V soboto zvečer bo imelo naše društvo plesno zabavo v Slovenskem narodnem domu in Štefka bo gotovo tam, saj je naša članica. Kar z nami pojdeš."

Hotel sem še vedeti, koliko je Štefka stara.

"Tri in dvajset", mi je pojasnil Miha. "Lepa, prijazna in poštena mladenka, ne kaka izrabljena cvandra!"

Za hip sem zasanjalo o sladki poročni sreči, potem pa me je zgrabila za goltanec malodušnost.

"Čemu neki vse to govoričenje? Nikomur ne bo koristilo! Kajti, če je Štefka res tako lepa in dobra, tedaj se ji ne manjka ženinov, boljših od mene; marala bo zame!"

"Zakaj ne?" je ugovarjal Miha. "Čeden dečko si in poleg tega nosiš domov lepe pede—ej, takim ženinom se ne kažejo fige! Sicer pa—korajža velja!"

Podal sem se ter sklenil poskusiti zopet svojo srečo.

Potem, ko sem tri noči sanjal o nji (in kako krasna, očarljiva, nebeško lepa je bila v teh mojih sanjah!) in o sladkostih skupnega življenja z njo, sem ji bil naposled predstavljen ob zvokih domače, z jazzom začinjene polke. Namreč Štefki, ki je bila res od sile podobna mojemu vzoru, oziroma Polonici; celo nosček je imela za spoznanje prifrknjen navzgor, le prevzetnosti ni bilo opaziti na nji. Nasprotno,

tako nepopisno ljubeznivo se mi je nasmehnila, da sem zardel kot štorast hribovski fant, ko skuša povedati svoji izvoljenki, da jo ima rad. Nakar je zardela tudi ona (ali pa se mi je samo zdelo) ter za hip povescila svoje mehke zlato rjave trepalnice, prav kakor sramežljiva nedolžna deklica, ki prvičkrat stoji pred dragim ji fantom.

Nato sva zaplesala. Imenitna plesalka! Potem sva se začela pomenkovati—saj veste, prazne marnje, kot vedno v takih slučajih. Meni so se pri tem besede zatikale v grlu, nji pa so tekale gladko, in bilo mi je, kot bi v zelenem gozdu prisluškoval golčanju zaljubljene grlice. "Ta, ali pa nobena!" sem se zaklel v mislih.

Račun brez krčmarja!

Šele dobro uro sva se poznala s Štefko in še le pripravljati sem se začel, da bi ji zaupal svojo sladko skrivnost, namreč, da mi je od sile všeč ter jo obenem poprosil za sestanek, ko pride Miha k nama srednje veliko brunetko šibkega, skoro koščenega stasa.

"Moja sestrična Ana—prijatelj Frank", naju je predstavil.

Ana mi je prožila svojo dolgo, ozko in delikatno izrezljano desnico (to vse sem opazil šele pozneje) ter se mi ljubeznivo nasmehnila.

Tudi jaz sem se nasmehnil nji, toda bojim se, da je moral biti moj nasmehljaj jako kisel, ter jo nejevoljno obletel z očmi. "Kaj si prišlo kalit prelepo idilo, strašilo koščeno!" sem ji zakričal v mislih ter ji pogledal v oči, želeč, da bi mi videla v očeh, kako nedobrodošla je bila. Baš to pa me je razorožilo. Njene oči.

Te oči! Temnorjave in globoke in tople kot poletna zvezdna noč, mile in dobre kot oči ljubeče matere, božajoče kot topel spomladinski veter in na moč razumne. Očarale so me te njene oči.

V zadregi sem se ji zmedeno nasmehnil ter ji toplo stisnil roko. V sebi sem že obžaloval grobe besede, s katerimi sem jo bil pozdravil v mislih. In ona, kakor bi vedela, mi je toplo pogledala v oči.

Štefka, ki je kot prava ženska morala slutiti, da se je začelo nekaj plesti med menoj in Ano, se je rahlo vznejevoljila ter me očitač joč opomnila, da sem ji bil obljubil prihodnji

ples, ki da se je že začel. Šel sem z njo, še prej pa sem obljubil Ani, da pridem pozneje k nji.

Toda Štefka me ni bila pripravljena izpustiti. Držala se me je kot klop svoje žrtve. Naposled pa jo je vendar človeška potreba pognala skozi vrata, na katerih stoji napisano "Ladies" in jaz sem brž izrabil trenutno prostost ter odkuril k Ani. Komaj pa sem se dobro zagledal v njene krasne oči ter si izprosil dovoljenje, da jo smem med tednom obiskati na domu, že me je držala Štefka za roko ter me ljubeznivo, a prav tako odločno vlekla stran.

Med plesom sem opazil, da si je lepo osvežila prej že nekoliko obledela lica, v nos pa mi je silil oblak nevidnih hlapov parfema, ki je bil še malo prej zaprt v stekleničici v njeni ročni torbici.

Domov smo šli ob dveh zjutraj. Pred menoj so šle Anine globoke, tople oči.

Prihodnji dan popoldne sem šel obiskat Štefko, kakor sem ji bil obljubil. Pozdravila me je oblečena v pižamo, jedva za silo počesana in brez rdečice na licih. Da še ni dolgo tega, odkar je vstala, se je opravičevala; in da se ni utegnila še opraviti. Tudi me ni bila pričakovala tako zgodaj—že ob treh popoldne. Naj ji oprostim, je dejala, ozmerjala mlajšega brata, ki ji ni šel dovolj hitro s pota, nejevoljno zavihala nasek nad materjo, ki je hotela vedeti, ali bo obedovala ali ne, ter se izgubila v kopalnico. Ostal sem sam z njenim petnajstletnim mlajšim bratom Fredom, ki se je pred menoj pritoževal nad sestro tako prepričevalno, da sem v mislih že ošteval Miho, ker me je seznanil s tem dekletom.

Naposled se je Štefka zopet pokazala mojim očem, oblečena v kričeče rdečo obleko, ki se je tesno oprijemala njenega lepo oblikovanega života, z nogami v svilenih nogavicah in visokopetih čevljičkih št. 5, s sveže pobarvanim obrazkom, obkroženim z lepo vzvalovljenimi zlatimi lasmi in z nepopisno sladkim nasmeškom okrog črešnjevo rdečih ustnic. Kako sem tisti trenutek občudoval žensko umetnost! V pičli uri ti naredi iz zvenjenega, klaverno pobešenega cveta krasno svežo rožo, potrese no z bisernimi kapljicami jutranje rose! Da, današnje ženske so resnične umetnice!—

Prisedla je k meni. Najprej dobro ped od

mene. Potem se mi je, palec za palcem približevala, dokler se ni njeno telo, še toplo in voljno od kopelji, tesno tiščalo mojih kosti. In sva se začela pomenkovati.

Toda bože, kako prazen pomenek. Čenčanje o oblekah, ki so jih sinoči imele na sebi njene znanke, prazne marnje o fantih in mladenkah, ki se baje radi vidijo, itd. Vmes pa dolgi pogledi, sentimentalni vzdih. (Fredove navzočnosti se je rešila s tem, da mu je dala dajm za kino. Jaz bi mu bil rad dal pol dolarja, da bi bil ostal doma.) Pošteno sem se dolgočastil.

Po neuspelem poskusu, da oživi moje roke in ustnice, je zopet začela nekaj govoriti in nazadnje se je dotaknila tudi Ane.

"Tako vsiljivo se je obnašalo to strašilo koščeno!" je nejevoljno vzdihnila, kakor bi slutila, da je baš Ana kriva moji nedovzetnosti za njene lastne telesne čare. "Sili v človeka, ko bi vendar morala vedeti, da nihče ne mara za taka strašila! Seveda," se je zmrdnila že skoro jezno, "sama se ima gotovo za strašno lepo, nekatere ženske so udarjene s čudno slepoto..."

S tem pa se mi je Štefka čudno zamerila. Ko se je zopet hotela tesno pritisniti k meni, sem se naglo odmaknil ter kmalu nato vstal in se začel poslavljal. Da moram na neko sejo, sem se ji lagal. Zelo važna zadeva.

Štefka je bila razočarana. "Komaj sva se našla, že bežiš od mene!" je golčeč potožila. "S čem sem se ti zamerila? Vsaj do večerje počakaj, sama jo bom pripravila."

V njenih sicer lepih, a nekam praznih očeh je zatrepetala ponižna prošnja. In premagala bi me bila, da niso tedaj zalebdele v zraku pred menoj oči, ki so bile ne le lepše, temveč tudi globokejše, ljubeznivejše in bolj dobre. Izgovoril sem se, kakor sem vedel in znal ter odšel z obljubo (ki pa je nisem mislil izpolniti), da jo v kratkem zopet obiščem.

V torek zvečer sem obiskal Ano. Kako vse drugače sem se počutil pri nji! Tako prijazno, preprosto domače in okusno urejeno je bilo vse pri Grabkovih. In vse—Ana, njena devetnajstletna sestra Tilka in njena belolasa mati—tako prijazni, postrežljivi, domači. Ana v svoji preprosti domači obleki iz sivega, rjavo križastega blaga je bila res prijetna mojim očem, kakor je neizrečeno prijal mojim ušesom

njeno toplo, božajoče govorjenje, da o njenih očeh niti ne govorim. In kako preprosto, neprisiljeno prijazna je bila, nič vsiljiva in vsa naravna, neponarejena (celo na licih ni imela umetnega rdečila). Za pogovor naravnost imenitna; o čemer koli se je človek z njo lahko pametno pomenil. V mojih očeh je postala Ana že tisti večer dovršena gostiteljica.

Tekom večera so jo moje kritične oči natančno ogledale ter jo primerjale s Štefko. Ni dvoma, sem si pravil, da s telesno obliko niti od daleč ne dosega skoraj vzorno zgrajene Štefke. Noge so res tudi majhne kakor Štefke, zato pa ima presuha meča in stegna; čez pas je vitka, zato pa je tudi v bokih ni dosti; grudi so čedne, kot dve sveži kalifornijski "od solnca poljubljeni" oranži, zato pa ima toliko bolj koščena ramena; nasek ima raven in lep, zato pa so njena sicer lepa usta, iz katerih se bleščita dve vrsti zdravih belih zob (nekoliko večjih, kot so Štefkini), malce prevelika za njen ozki blede obraz. Tako sem jo meril in tehtal in to merjenje in tehtanje se je končalo v njen prid, čemur so mnogo pripomogli njeni gosti, mehki kostanjevi lasje, še več pa njene čudovite, z dolgimi svilenimi resicami zasenčene rjave oči. To, poleg tega pa še njena neprisiljena prijaznost in ostale, že našteje odlike, je tako odločno vplivalo na mojo tehtnico, da se je močno nagnila v njen prid, in ubogo Štefko vrglo iz njene skledice s tako silo, da je v moji domišljiji napravila trojen salto mortale, predno je prijadrala na tla.

Zadnji udarec pa je dobila Štefka v mojih očeh, ko sem se slučajno (ne tako čisto slučajno) obrnil k Ani z vprašanjem, ali pozna Štefko.

Ana je prikimala ter se ljubeznivo nasmejljala.

"Poznam jo, pred leti smo si bili sosede. Lepa je Štefka, naravnost srčkana." (Meni se je zdelo, da je v Aninem glasu zadrželo nekaj žalobno trpkega, kakor bi se z grenkostjo v duši zavedala, da je bila narava z njo mnogo, mnogo bolj skopa, kot z ono drugo. Toda zavisti ni bilo slišati v njenem glasu. Nasprotno, občudovanje je zvenelo iz njega.) "In prijazna in dobra. Srečen bo, kdor jo dobi za ženo."

Jaz sem ji seveda po tistem odločno oporekal, vendar sem ji bil v srcu hvaležen za te

besede, saj so mi pokazale njeno dobro, nepokvarjeno dušo. Najrajši bi jo bil objel ter jo goreče poljubil. Pa je bilo še prezgodaj.

Da ne razvlečem svoje storije preveč, naj povem, da sem dobre tri mesece pozneje skočil v poročni čolniček. Moja ljubljena nevesta je bila Ana.

Tri leta so minula od tedaj. Mimo naju so zbežala ta tri leta kot toliko spočitih mladih konj. Zdi se nama, kakor bi se bila poročila še le davi. Mala, dveletna despotka Francka naju že dve leti neusmiljeno tiranizira, kar pa je nama le še v večjo srečo.

Če mi je žal, da sem vzel Ano in ne Štefke, ki bi jo bil lahko dobil? Prav nič. Res, nekatere obline Štefkinega telesa so bile bolj popolne od onih Aninega, tu pa tam je imela Štefka malo več mesa na kosteh kot Ana, zato pa ima Ana oči, ki jim nikjer ne vidim para, in dušo in srce, ki bi morala osrečiti vsakega moškega. In to je, kar šteje!—

Štefka se je med tem že dvakrat razporočila. Pravijo, da nima smisla za nič razen za lepe obleke, plesne zabave in podobne reči. Za dom in otroke ne mara. Zato ne morejo izhajati z njo. Zdaj, pravijo, ima na muhi kandidata za tretjega moža, in če fant ni kak falot, potreben pokore, tedaj mu od srca želim, da bi imel pri izbiranju svoje bodoče žene take oči in tako srečo, kakor sem jo imel jaz.

Jaz sem imel dobre oči in zelo veliko srečo.

Pege na soncu so se začele, kakor poročajo astronomi, izredno množiti. Znano je, da se te pege, ki so v resnici veliki izbruhi na naši centralni zvezdi, redno množijo v teku enajstih let, potem pa zopet enajst let padajo. Redno je to enajstletno ponavljanje, ni pa redna ne množina ne obsežnost peg v vsakem ciklu. Leta 1870 se jih je pojavljalo več kot v katerem koli času, odkar jih opazujejo. A prihodnje leto, pravijo, jih zna biti še več.

Kako bo to vplivalo na nas? Na to vprašanje znanost še ne daje zadovoljivega odgovora. Gotovo je, da imajo viharji na soncu kaj opraviti z elektromagnetnimi razmerami na zemlji. Če bodo severne luči to zimo svetlejšje in čudovitejših barv, bo to pripisati pegam, prav tako, če ne bo kompas mogel ostati miren, ali pa če bo radio nagajal. Koliko pa imajo pege opraviti z vremenom, z bujnejšimi ali slabotnejšimi rastlinami, z navadami živali, z zdravjem in boleznimi, so vprašanja, na katera znanost skomizguje. Dasi so delali pege odgovorne za vse to in še za marsikaj drugega, bomo morali najbrže še precej dolgo potrpeti, preden nam poda znanost kaj več pojasnil.

Jakob Zupančič:

Sproščenje

Ce življenje goljufa te,
ne huduj se, ne žaluj!
In da pride, to veruj,
čas veselja tudi zate.

Puškin (Klopčič)

✱

Pojóči vodometa je prelestno spreminjal barve v akordu z arijo iz "Carmen".

Sedela sta na klopi molčeča. Med stebri pestrih vodnih metov so v ozadju blestele neštivilne žarnice in spreminjale razstavo Velikih jezer v bajno deželo, prav nič podobno vsakdanjemu mestu, ki je mrko in nekako poniglavo samotarilo tam gori na levi.

"Ali ni čudno, kako splošno je dandanes priljubljena ta opera", je Anita prekinila tišino, ki je nastala, ko je izzvenel zadnji zvok ciganskih cimbal. "Pa je vendar Georges Bizet umrl komaj tri mesece po prvi predstavi svoje "Carmen"—najbrž radi sovražne kritike, ki je ni pričakoval."

"Smo pač taki; trde butice imamo in dolga leta ali celo stoletja potrebujemo, da se prebijemo do resnice in lepote, ki jo odkrivajo veliki misleci in umetniki." Zamahnil je z roko proti stavbam tam doli, med katerimi so postopale skupine ljudi: "Na eni strani stavba posvečena industriji, na drugi pa druga kulturnemu napredku. Kako sijajne uspehe kaže ta tehnika, napredek našega stoletja. Toda duševno je človeštvo ostalo še vedno v srednjem veku."

"Misliš na primer na avtomobile, ki sva jih gledala, v katerih ljudje drviijo, četudi se jim nikamor ne mudi, pa pobijejo vsako leto nad 37.000 oseb samo v Združenih državah, kar je nad sto na dan!"

"Da. Še bolj me moti, da se ljudstvo ne spametuje, kadar gre za vojno. Še niso plačani dolgovi zadnje vojne, po bolnišnicah in cestah je še vse polno pohablencev, slepcev, pa se znova vsi narodi mrzlično oborožujejo za novo morijo..."

Valček Richarda Straussa iz "Rosenkavalierja" je bil nad vse živahen, a vendar ni dosegel njunih src.

"To me spominja," je povzela Anita, "da

je senator Nye pravil, da je zadnja vojna stala Ameriko doslej nad šestdeset milijard dolarjev, da bo pa končna vsota najbrž dosegla \$100 milijard. Ker človek težko razume tako ogromno vsoto, je navedel, da bi se s tem denarjem lahko podvojile vse izobraževalne ustanove in plačali vsi stroški pouka za prihodnjih deset let. Popravile bi se lahko vse ceste in še ravno toliko novih zgradilo; za deset let bi se lahko plačala vsa zdravniška oskrba za vse prebivalce Združenih držav in popravila vsa škoda, ki jo ogenj naredi v štiridesetih letih."

"Ali nisem imel prav, ko sem dejal, da vsa tvoja navidezna frivolnost pokriva nekaj bolj globokega?"

Postrani ga je pogledala in bolj je slutil kot videl, da je zardela.

"Ne vem, prav res ne vem, kako sem bila tako neprevidna, da sem šla sinoči z va — oprosti, s teboj."

"No, tudi meni se vse zdi tako neverjetno in nemogoče. Naključje je pač naju privedlo skupaj na čuden način."

Pomolčal je. Gledala sta v vodometa, ki je 'pel' "Modro Donavo", toda misli so se poglobile v doživljaj prejšnjega dne.

✱

Vesela je bila družba v prizidku. Točajem je tekel pot z obraza, ko so polnili neštete kozarce in čašice s pivo, vinom in žganjem.

Gosti v večjih in manjših skupinah so obujali spomine na mladostna leta, ko so bosonogi pasli živino; na vojaške dni, ko so brodili po gališkem blatu ali pa namakali s krvjo kamenje na Doberdobo; na čase, ko so še skupaj delali v rudnikih ali v jeklarnah.

Žalostni in veseli so bili spomini, kot je pač življenje. Pa ob baru se rajši spominjamo veselih dni, sončne strani.

Janko Sojec je z dvema prijateljskima tudi obujal spomine. Pa je eden pivec nekaj prevrnil, in mlado dekle se je razburilo in oštelu vse tri.

"Poglej no, poglej! Tako šestnajstletno

punče, pa ti zna biti tako hudo!" je omenil eden in pomežiknil.

"Šestnajstletno, my eye!" se je zasmejala.

Tako se je začel razgovor in Janko se je čimdalje bolj čudil, ko je zvedel, da ima že skoro trideset let.

Tu je bila prava uganka za njega, ki je tako rad razglabljal človeške tajnosti. To dekle pravi, da ji je že devet in dvajset let in govori cinično, toda obraz je tako otroško mladosten, oči—bi rekel—deviške.

Na vsak način mora govoriti z njo na samem. To zagonetko mora rešiti, v to dušo hoče pogledati.

Bil je skoro razočaran, ko je sprejela vabilo brez posebnega obotavljanja. Da ne bo nepotrebnega miganja jezikov, sta dvorano zapustila posamezno, pa sta se sešla na vogalu v stranski ulici.

Bila je razburjena: "Bog ve, zakaj sem tako neumna. Kaj si boste vendar mislili o meni?"

Nič ni odgovoril. Ni si bil na jasnem. Ko je prihajala, jo je bil opazoval. Tako brezskrbno je stopala, lepo oblikovano telo se je odražalo od malih lesenih hišic, kot da ne spada v to vsakdanjo okolico, glava je bila malce nagnjena nazaj in klobuk je stal po strani, kot bi si ga tako malomarno nadelo dekle, ki gre iz višje šole, ali pa demimondka.

Ure so potekale, pa je polagoma začel zbirati niti za rešitev uganke.

Sedela sta v nočni gostilni, toda jazz in plesalci ju niso motili.

"Ne razumen same sebe! Ne vem, zakaj vam, ki sem vas prvič videla ta teden, tako brezpogojno zaupam in razkrivam svojo notranjost. Ampak verjemite mi, da nisem še nikdar čutila take potrebe, da se izpovem."

Pila je bacardi in pričela na njegovo željo govoriti v slovenščini ter ga tikati. Zazdela se ji je, da imajo njegove sive oči hipnotično moč, slutila je, da s temi očmi prodira v najskrivnejše kotičke njenega srca in da torej ne kaže ničesar zaklepati.

Čudno, kako je sedaj lahko s pomočjo njegovih vprašanj razporedila tisoč vzrokov nezadovoljstva in razočaranj! Vedno svobodneje ji je tekla beseda, z vsakim doživljam se je čutila svobodnejšo.

Tisto noč niti opazila ni, da ji je včasih

sam polagal besede v usta, kadar ni hitro našla primerne slovenskega izraza, ali pa se je obotavljala izreči resnico.

On je slonel na mizi in ji neprestano zrl v oči. Od časa do časa je pozval natakarka, da je napolnil kozarca. Kadar je malomarno spuščal cigaretni dim, je bil njegov obraz trenutno zamegljen, in takrat se ji je zazdela, da je vse le fantastičen sen.

Potem pa je zopet nadaljevala.

Prvi je bil mlad bankir, ki je imel gospodsko farmo, na katero jo je peljal in ji ponudil službo upravnice. Imela bi—je pravil—prijetno življenje. Številna služinčad ji ne bi delala nikakih preglavic. Konec tedna in včasih tudi po teden ali dva bi jo on obiskal, kajti silno jo ima rad, če tudi bo moral drugo poročiti—radi svojih poslov in družbe, seveda. Toda—ji je prisegal—ljubi edino le njo.—Domov se je pripeljala z vlakom in drugi dan je odpovedala službo v banki.

To je bil prvi udarec. Fanta je imela rada, a je pozabila, da je bogataš. Prva kal sovraštva proti vsem moškim je bila zasejana.

Potem mal trgovec. Do mraka je rezal limburški sir in se potil v branjariji, potem pa jo je v svojem malem avtu peljal na deželo in s svojimi po siru in slanini dišečimi rokami jo je pričel brez uvoda otipavati.—Vrnila se je peš do ulične železnice in domov je bila presneto dolga pot.

Na domu svoje najboljše prijateljice se je seznanila z mladeničem, ki si je s svojim glasom pridobil precej slovesa na radiju. Vse je kazalo, da je bila to pot ljubezen na prvi pogled. Ker pa je mnogo potoval, ga je videla redko kdaj, zato pa je tem češče prejemale njegova od ljubezni prekipevajoča pisma. Povabil jo je v New York in se je odzvala povabilu. Tam mu je hišnica povedala, da je odšel v Pittsburgh. Ali ko je začudena odhajala iz moderne stanovanjske palače, ji je nenadoma korak zastal; zazrla je taksi, v katerem sta pa sedela on in mlado nališpano punčo ter se objemala in poljubovala v slovo.—S prvim vlakom se je odpeljala domov.

Kmalu nato je zgubila svojo prijateljico. Njen mož je namreč porabil priliko, ko žene ni bilo doma, pa jo je potegnil k sebi na divan in ji brez posebnega obotavljanja začel odpenjati bluzo—

Pa je zasovražila vse moške brez razlike. Videla je v njih le pohotne živali. Poročeni, neporočeni—vsi so bili vlačugarji. . .

Mati je bila priprosta, pobožna ženica, ki ni razumela hčerine zdvojenosti. Karala jo je, da je lajdra, ki leta in se vozari okrog, in priporočala ji je, naj se vendar poroči s premožnim sosedom, ki sicer ni ne lep, ne več mlad, ima pa več hiš in je v tovarni delovodja. Ogibala se je doma, kadar je bil ta snubec na obisku. Mater pa je skoro zasovražila. Očeta ni več imela. Pri sestri ni dobila opore, bila je povsem drugačne narave. Bila je to, kar je sama najbolj sovražila pri moških. Imela je kar po tri fante obenem in prav nobenih predsodkov proti nebrzdanemu uživanju. . .

Vsega je bila naposled tako sita, da se je odločila in šla obiskat očetove sorodnike v Sloveniji.

Ej, kako kmalu se je privadila med domačini! Kako hitro so minevali tedni in meseci! Po leti je lazila po gorenjskih hribih, jeseni pa je pabirkovala v semiških vinogradih.

Seznanila se je tudi z literatom, ki je postal njen stalni spremljevalec, kadar koli je prišla v Ljubljano.

Nekega lepega popoldne sta šla na Rožnik. Bil je zelo razigran. Na mehkem mahu blizu cerkvice sta sedela, on je pripovedoval in večkrat se ji je zazdelo, da se je popolnoma zamislil v preteklost ter da pozablja na dolga leta, ki so bila vmes.

"Vidite, miss, prav tod sem se plazil takole po trebuhu s puško v roki in torni-strom na hrbtu. To je bilo leta 1915, in lepo število slovenskih dijakov je bilo takrat na Vrtači tam doli onstran proge. Ampak v šolskih sobah smo spali, ne pa se učili. Učili smo se le streljanja, napadanja, zalezovanja in kaj še, tu gori in tam doli po močvirnati planjavi."

Pokazal je proti samevajoči gostilni: "Tamkaj smo včasih med oddihom zvrnili par kozarčkov. Naš poveljnik je bil nadporočnik Dolenc, ki je bil v vsakdanjem življenju profesor. Vselej je uredil vežbanje tako, da smo tukaj imeli odmor. In peli smo slovenske pesmi ter pozdravljali Ivana Cankarja, ki je bil tiste čase tu stalen gost."

Okrenil se je zopet proti spremljevalki, ali zrl je mimo nje—kdo ve kam.

Na njegovo željo je sedla v kot, kjer je svoj čas tako pogostokrat sameval Cankar. Točil ji je jeruzalemčana, a misli so mu bile še vedno tam v daljavi.

Ko ji je podal roko, da ji pomore preko porobka, je rahlo vztrepetala. Bil je prijeten občutek. Pa je še le v gostilni na Rožniku zaslutila, da bi tega skuštrane pesnika lahko vzljubila. Toda on je v svojih pesmih sicer pel o neskončni ljubezni, ali tukaj je obujal vojne spomine. . .

Vrnila se je v Ameriko. V New Yorku je ostala nekako teden, da se zopet privadi novemu svetu. Ta odmor se ji je bridko maščeval. V njeni naselbini se je raznesla vest, da je imela v New Yorku otroka.

Ona—otroka! Ko še nikdar sploh spolno občevala ni, čeprav je—kot trde drugi—jako lepa in ima že skoro trideset let.

✱

"Tako, Anita, si mi razkrila vse. Jutri pa ti jaz kaj povem." Zapeljal jo je pred njen dom in se poslovil.

✱

Od jezera je potegnila hladna sapa prek razstave. Proti Midwayju je korakal oddelek vojaštva z godbo na čelu.

"Vidiš, kako vojaška godba prevpije klasično godbo in celo slavni jazz. Reva uboga nisi uganila, da se je tisti ljubljanski pesnik zaljubil vate do ušes, pa je poštenjak. Da bi ga ti živela, mu ne dopušča čast, tebe dostojno preživljati s svojo neznatno plačo pri listu in z redkimi honorarji pa ne bi mogel. Zato se je rajši z vso energijo poglobil v tisti del življenja, ki nam je udeležencem najgloblje usekan v spomin: svetovna vojna."

Kako jasno ji je bilo sedaj, da je bilo res tako.

"Anita, povej, ali si v mladosti imela kako bolezen?"

Naglo se je okrenila in glas se ji je tresel: "Kako veš?!"

"Nič ne vem. Vprašujem. Vidiš, bila si razočarana nad razuzdanci. Toda pod vsem tem razočaranjem se skriva še nekaj drugega, nemara resnejšega. Oni posili ljubimci so te skušali ogreti, ti priti do srca, in so si iskali utehe na svoj način, ko ni bilo odmeva v

tvojem sreču. Tvoj gnus je razumljiv. Toda tisti v Ljubljani je bil vendar popolnoma pošten in znamenja njegove ljubezni so bila skrita le tebi... Tvoja duša je bila zagrenjena, še preden si sploh srečala kakšnega moškega. Nekateri ljudje so tako rojeni, drugi pa dobe hudo notranjo rano v mladosti. Zato sem vprašal, ali si imela kakšno bolezen, ki bi utegnila pustiti tako sled."

"Ko mi je bilo kakih deset let, sem imela jetiko. Zdravnik je bolezen še pravočasno odkril in me poslal v zdravilišče. Spominjam se, da je bila tam neka rojakinja, ki je pozneje razbohnala, da sem jetična. Ampak okrevala sem popolnoma in zadnjih sedemnajst ali osemnajst let ni nikakršnega znaka te ali kakšne druge telesne bolezni."

Kot bi se spovedovala, je pripovedovala vse podrobnosti.

"Aha, to je tisto. Telesno si ozdravela; a duševni razvoj je trpel. Odtod tvoja nezadovoljnost z vsem, nataknenost in preziranje moških."

Zamislil se je. Korakala sta med množicami ljudi, ki jih nista videla ne slišala. Sedla sta v razstavno kavarno, in on je zopet začel: "Treba ti je najti leka, da ti duša pride v ravnovesje."

"Toda kaj si ti pravzaprav, Janko? Si res kdaj študiral za zdravnika? Kako vidiš vse, česar niti tisti, ki z menoj žive, ne slutijo, in česar še sama nisem vedela?"

"Nekoč sem res študiral, ali vojna je prekrizala vse moje načrte. Tako sem danes navaden jeklarski delavec... Toda študiju se vkljub temu nisem odpovedal. Sedaj študiram ljudi in razmere, da bom delavstvu lahko pomagal v njegovih težkih bojih. Ampak o sebi ti mogoče kdaj drugič več povem.—Sedaj gre le za tebe!"

Pokazal je tja proti 'Ulicam sveta': "Vidiš tisto miniaturo Alp? Ti si bila na gorenjskih hribih, ki so zadnji odcepki Alp. Pa si kakšno jutro stala na vrhu. Vsa dolina je bila zavita v debelo meglo. Ali se nisi takrat čutila v mladem solncu nekako lahko, vzvišeno? Tega ti je treba. Dvigniti se moraš nad meglene malenkosti olajšati moraš dušo, SPROSTITI SE MORAŠ! Izčistiti moraš svoje nazore in skušati razumeti ljudi, ki so s teboj in okoli tebe. In potem—ej, potem gotovo

VSEBINA:

	ST.
ZA UVOD	1
KATKA ZUPANČIČ: Pritisk od zgoraj	6
ANTON GARDEN: Sodobni položaj ameriškega unionizma	10
IVAN MOLEK: Janczki	13
ZA GOSPODINJE	15
MILAN MEDVESEK: Njihova trnjeva pot	16
KAJ JE "TRAN"?	18
ANNA P. KRASNA: Zlata postelja	19
ASTROLOGIJA	25
ETBIN KRISTAN: Ob zadnji uri	26
Kako je Etiopija prisilila Italijo na vojno ...	29
JANEZOV JANEZ: Njene oči	32
JAKOB ZUPANČIČ: Sproščenje	36

najdeš ljubezen. In kakšno ljubezen! Zarela bo kot tista žarnica, ki jo imajo na razstavi in ki sveti s petdeset tisoč watti. Osvetlila bo tebe in vse tiste, ki pridejo v stik s teboj!"

Ošnil je s pogledom njen obraz, ki je bil nenadoma še nežnejši, še mlajši. Oči so ji žarele z novim bleskom, pod njimi pa se je lesketala solza...

V Indiji živi po drevju neka vrsta čebel, ki presega po svoji hudobnosti sršena in mnogo drugih človekovih sovražnikov. Celo sršen napade človeka le, kadar je razdražen ali ustrašen. Drevesne čebele pa napadajo brez vsakega vidnega razloga, v celih rojih, ki štejejo na tisoče živalic, in tedaj gre za življenje in smrt. Neki Anglež, ki je bil v taki smrtni nevarnosti, opisuje svoj doživljaj v nekem edinburškem časopisu. Ko je nekega jutra jahal po deželi, se je nenadoma zrak nad njim stemnil od samih čebel. Izpodbodel je konja, ker se je zdelo, da ne pomaga nič drugega kakor beg. Toda čebele so bile hitrejšje od konja, ki je prav tako trpel od divjih pikov, kakor jahač, in je zaradi tega rital, skakal na stran in stresal glavo, tako da je mož, ki si je skušal varovati obraz, komaj ostal v sedlu. Nenadoma pa se je na nekem ovinku enako razdražen kozelj zaletel v konja, in mož je bil v prahu. Začel je bežati za žive in mrtve, toda čebele so ga pokrivalo od nog do glave. Lezle so mu za srajco, pod hlače, v ušesa in nosnice. Grabil in trl jih je cele pesti, a druge so hipoma prihajale na njih mesto. Če je hotel dihati, je moral odpirati usta, a takoj so bila polna čebel. Jezik mu je otekel, da ga ni več mogel premikati. Iz oči mu je teklo, trepalnice so mu nabrekli, da je bil skoraj slep in gluhi. Naposled je tako oslabil, da je padel in se ni mogel ganiti. Po dolgem času, ali vsaj zdelo se mu je tako, je začutil človeške roke, ki so ga vzdigovale. Tedaj je popolnoma izgubil zavest. Ko je prišel k sebi, so mu povedali, da sta ga rešila dva Indijca prav preden je bilo prepozno. Ko sta videla, kaj se godi, sta nanekrat okrog njega suhe trave in jo zažgala, tako da je gosti dim polagoma pregnal čebele. Potem so mu začeli vlačiti žela iz kože, kar je trajalo dva dni. Imel je več kot dva tisoč vbodov v telesu. Mnogo dni se sploh ni mogel ganiti. Gledati in govoriti je mogel le z največjo težavo. Šest mesecev je bil v bolnišnici, a potem je moral še za nekoliko tednov v hribovski hlad, preden je popolnoma okrevale.

NAPREJ V CANKARJEVEM DUHU!

DRUŠTVO

“NAPREJ”

ŠTEV. 5 SNPJ.

Woodmen of the World — Waterloo Camp 281

Organizirana 17. marca, 1917.

Sprejema za člane vsakega belca od 16. do 60. leta. Zavarovalnine vsake vrste. **Podpora** znaša \$5.00 na teden za 50 centov na mesec, in \$10.00 na teden za en dolar na mesec. **Woodmen of the World** je ena največjih bratskih organizacij. Vsa pojasnila daje **John Cicich**, Deputy, 491 E. 152nd St., (Barber Shop) Cleveland, Ohio

ČESTITKE CANKARJEVEMU GLASNIKU!

DRUŠTVO “V BOJ”

ŠT. 53 SNPJ.

Frank Barbič, predsednik; Frank Hayny, 1272 E. 169 St., tajnik;

Jos. Siskovich, blagajnik.

Dr. John Metelko

OPTOMETRIST

Preišče oči in določi pravilna očala.

Posluje v poslopju Narodnega Doma,

6417 ST. CLAIR AVENUE — CLEVELAND, OHIO

D R E N I K ' S

DISTRIBUTOR OF ERIN BREW AND OLD SHAY ALE

ST. CLAIR AVENUE — EUCLID, OHIO

Phone KEnmore 2430 or KEnmore 2739

Enakopravnost

Neodvisen dnevnik za Slovenske delavce v Ameriki

6231 ST. CLAIR AVE. — CLEVELAND, OHIO

Joseph Kodrič

Vzorna mesnica.

1307 ADDISON ROAD

Cleveland, Ohio

HEnderson 3365

Z našo postrežbo boste
zadovoljni.

Cavalier Cafe

Lastnik **John Močnik**

6507 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio

Točimo prvovrstno pivo, vino in
žganje. Ob petkih strežemo z ri-
bo, ob sobotah pa s kokošjo pe-
čenko.

ČESTITA

Anton Jankovich

14306 SYLVIA AVENUE

Cleveland, Ohio

Zastopnik za "Prosveto," "Pro-
letarca" in "Cankarjev glasnik"

ČESTITA!

Frank Cigoj

Razvažalec piva.

19090 ABBEY AVENUE

Cleveland, Ohio

Marn Dry Cleaning Company

6518 ST. CLAIR AVENUE
ENDicott 2940

Dobro delo, hitra in vljudna
postrežba.

Joseph Zadnik

GOSTILNA

Šest-odstotno pivo, vino in raz-
novrstno žganje.

3839 EAST 93rd STREET
Cleveland, Ohio

Frank Butala

Slovenska trgovina s čevlji.
Velika izbora.

6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

Dominik Laušin

Gasolinska postaja.
Dobra in zanesljiva postrežba.
EAST 60th STREET in ST.
CLAIR AVENUE

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna
6413 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio
V zalogi imamo vedno sveže
pecivo, kolače, torte, za dom,
za godove in svatbe.

Susel's Cafe

Hamilton-Marquette

Vino — pivo — žganje.

Ob sobotah izvrstna kokošja
pečenka.

1301 EAST 54th STREET

Cleveland, Ohio

1615 WEST 117th STREET

LAKewood 9664

Ye Old Hyland Club Inn

Glasba, ples, predstave.

Pijače se točijo do 2:30

Lastnika Schuster-Hribar

CHerry 0911

CHerry 0911

Perko and Zink

UNION TRUST BLDG.

Cleveland, Ohio

State and Municipal Bonds

Nicholas Bohar

Unijska brivnica
6023 ST. CLAIR AVENUE
HEnderson 2088
Cleveland, Ohio

ŠE NA RAZPOLAGO

Kernovo "Angleško- slovensko berilo"

CENA 2 DOL.